HISTORICKÝ ZBORNÍK

VEDECKÝ ČASOPIS
O SLOVENSKÝCH
NÁRODNÝCH DEJINÁCH

VYDÁVA
MATICA SLOVENSKÁ
MARTIN

ROČNÍK 32
2022 ČÍSLO 1

Redakčná rada/Redaktionsrat/Editorial Board:
HEDr. Ľuboslav Hromjak, PhD.; prof. PhDr. Róbert Letz, PhD.; prof. PhDr. Ján Lukačka, CSc.;
PhDr. Pavol Madura; doc. Mgr. Pavol Matula, PhD.; doc. PhDr. Ivan Mrva, CSc.;
PhDr. et Mgr. Peter Mulík, PhD.; doc. PaedDr. Pavol Parenička, CSc.; doc. Mgr. Ivan Petranský, PhD.;
doc. Mgr. Ondrej Podolec, PhD.

Predsedníčka/Vorsitzende/President of Board: prof. PhDr. Marta Dobrotková, CSc.

Čestní členovia/Ehrenmitglieder/Honorary Members:
prof. PhDr. Milan Stanislav Ďurica; prof. PhDr. Matúš Kučera, DrSc.; doc. František Vnuk

Vydáva Matica slovenská, P. Mudroňa č. 1, 036 01 Martin. IČO: 00179027, DIČ: 2020631 23 v Slovenskom historickom ústave Matice slovenskej v spolupráci s Historickým odborom Matice slovenskej
Published by Matica slovenská

Šéfredaktor/Chefredakteur/Editor-in-Chief: PhDr. et Mgr. Peter Mulík, PhD.

Adresa redakcie/Anschrift der Redaktion/the adress of the editorial Office:
Redakcia Historického zborníka
Slovenský historický ústav MS
Grösslingová 23, 812 51 Bratislava
Slovenská republika
e-mail: peter.mulik@matica.sk

Historický zborník 32, jún, č. 1/2022
Almanach für Geschichte 32, Juni, N. 1/2022
Alamanac for History 32, June, No. 1/2022

Evidenčné číslo/Registration Number 4010/10

Rozširuje/Distributed by
Matica slovenská
P. Mudroňa č. 1
036 01 Martin
Tel.: 0918 904 931
e-mail: periodika@matica.sk
www.matica.sk

Grafický návrh obálky/Graphic design of the cover: Jozef Siekel
Grafická úprava vnútra/Graphic layout: Martin Kurhajec
Jazyková redaktorka: Ing. Janka Farkašová
Preklad do anglického jazyka/Translation into English: Mgr. Michal Vongrej
Preklad do nemeckého jazyka/Deutsche Übersetzung: Mgr. Gabriela Hamranová

Historický zborník vychádza ako vedecké recenzované periodikum dvakrát ročne.
Wissenschaftliches Periodikum Almanach für Geschichte erscheint zweimal jährlich. Inlands- und Auslandsvertrieb, Bestellungen und Abonnement durch den Verlag der Matica slovenská, G. m. b. H.
Scientifical Periodicum The Almanac for History is published twice a year. Distributed, domestic and foreign orders subscribtions accepted by the Matica slovenská Publishing House, LtD.

© Matica slovenská, Martin 2022

Vytlačila Tlačiareň P+M, s. r. o., Turany

EV 4010/10
ISSN 1335-8723
EAN 9771335872006 21

OBSAH

ŠTÚDIE

Hospodárske podniky a spolky Slovákov vo Vojvodine v rokoch 1918 – 1941
Ján Tkáč 13

Poľnohospodárstvo v období Slovenskej republiky (1939 – 1945)
na príklade okresu Hnúšťa
Patrik Beňuš 36

Prvé tajné biskupské vysviacky na Slovensku
Róbert Letz 58

Súdny proces a obhajoba ministra financií prvej Slovenskej republiky JUDr. Mikuláša
Pružinského pred Národným súdom v októbri a novembri 1947
Karol Fremal 82

Ústava ČSSR z roku 1960 a slovensko-české ústavné vzťahy 1960 – 1992
Bruno Čanády 106

MATERIÁLY

Historizmus Mikuláša Dohnányho. 170 rokov od smrti významného štúrovca
Pavol Parenička 145

Prípravy na mierovú zmluvu s Maďarskom a tvorba štátnych hraníc ČSR
Bruno Čanády 157

Cisár Karol I. (IV.) Habsburský a jeho úsilia o mier a federalizáciu monarchie
Stanislav Žlnay 187

Ústredie slovenských ochotníckych divadiel za pôsobenia Henricha Barteka
– pestovateľa javiskovej reči
Július Lomenčík 204

DOKUMENTY

Arizácia Cinkografie Horský v Žiline Maticou slovenskou
Zdenko Tkáč 215

Spomienky na poslanca Snemu Slovenskej republiky Pavla Čarnogurského
z čias konca vojny
Oľga Slivková 219

Ukrajinskí utečenci na Slovensku v roku 1944
Róbert Letz 235

MEDAILÓNY

Za prof. PhDr. Júliusom Bartlom, CSc.
Róbert Letz 241

K stému výročiu narodenia Michala Potemru
Radoslav Žgrada 244

Archivárka hlavného mesta Bratislavy PhDr. Anna Buzinkayová (1952 – 2022) odišla do večnosti
Peter Mulík 247

RECENZIE
HRUBOŇ, Anton a kol. *Fašizmus náš slovenský.* Bratislava : Premedia Group, s. r. o., 2021. 310 s. ISBN 978-80-8159-811-1.
Rudolf Maník 253
KRAJČÍR, Lukáš a kol. *Rok 1919 a Slovensko – Sondy do kľúčových udalostí, inštitúcií, orgánov a osobností.* Martin : Matica slovenská, 2021. 250 s. ISBN 978-80-8128-273-7.
Zdenko Tkáč 259
ŠTENPIEN, Erik – SVATUŠA, Ivan (eds.). *100 rokov Trianonskej zmluvy – diplomacia, štát a právo na prelome storočí.* Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach [vyšlo online], 2021, 340 s. ISBN 978-80-574-0040-0 (e-publikácia).
Radoslav Žgrada 261

Zoznam autorov 267

INHALT

STUDIEN

Die Wirtschaftsunternehmen und die Vereine der Slowaken in Vojvodina in Jahren 1918 – 1941
Ján Tkáč 13
Agrarwirtschaft in der Zeit der Slowakischen Republik (1939 – 1945) am Beispiel vom Bezirk Hnúšťa
Patrik Beňuš 36
Die ersten geheimen Weihen der Bischöfe in der Slowakei
Róbert Letz 58
Prozess gegen den Finanzminister der ersten Slowakischen Republik Judr. Mikuláš Pružinský vor Nationalgericht im Oktober und November 1947 und seine Verteidigung
Karol Fremal 82
Verfassung der ČSSR von 1960 und die slowakisch-tschechischen Verfassungsbeziehungen 1960 – 1992
Bruno Čanády 106

MATERIALIEN

Historie von Mikuláš Dohnány. 170 Jahre seit dem Tod eines bedeutenden Vertreters der Štúr-Nationalen Bewegung
Pavol Parenička 145
Vorbereitungen auf den Friedensvertrag mit Ungarn und die Festsetzung der Staatsgrenzen der ČSR
Bruno Čanády 157
Der Kaiser Karl von Habsburg, der I. (IV.), und seine Bemühung um Frieden und Föderalisierung der Monarchie
Stanislav Žlnay 187
Die Zentrale für die slowakischen Laientheater während des Wirkens Heinrich Barteks, eines Experten für Kultivierung der Bühnensprache
Július Lomenčík 204

DOKUMENTE

Arisierung von Cinkografia Horský in Žilina auf Matica slovenská
Zdenko Tkáč 215
Die Erinnerungen an den Abgeordneten im Parlament der Slowakischen Republik Pavol Čarnogurský in der Zeit des Kriegsendes
Oľga Slivková 219
Ukrainische Flüchtlinge in der Slowakei im Jahre 1944
Róbert Letz 235

MEDAILLONE

Zum Tod des Professors PhDr. Július Bartl, CSc.
Róbert Letz 241
Zum 100. Jahrestag der Geburt von Michal Potemra
Radoslav Žgrada 244
Archivarin der Hauptstadt Bratislava PhDr. Anna Buzinkayová (1952 – 2022)
ist in die Ewigkeit gegangen
Peter Mulík 247

REZENSIONEN

HRUBOŇ, Anton a kol. *Fašizmus náš slovenský. (Faschismus, unser slowakischen.)* Bratislava : Premedia Group, s. r. o., 2021. 310 s. ISBN 978-80-8159-811-1.
Rudolf Maník 253
KRAJČÍR, Lukáš a kol. *Rok 1919 a Slovensko – Sondy do kľúčových udalostí, inštitúcií, orgánov a osobností. (Das Jahr 1919 und die Slowakei – Sondierungen der Schwerpunktereignisse, Institutionen, Behörden und Persönlichkeiten.)* Martin : Matica slovenská, 2021. 250 s. ISBN 978-80-8128-273-7.
Zdenko Tkáč 259
ŠTENPIEN, Erik – SVATUŠA, Ivan (eds.). *100 rokov Trianonskej zmluvy – diplomacia, štát a právo na prelome storočí. (100 Jahre des Vertrags von Trianon – Diplomatie, Staat und Recht um die Jahrhundertwende.)* Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach [on line herausgegeben], 2021, 340 S. ISBN 978-80-574-0040-0; (e-Publikation).
Radoslav Žgrada 261

Liste der Autoren 267

CONTENTS

STUDIES

Commercial Undertakings and Associations of Slovaks in Vojvodina in 1918–1941
Ján Tkáč 13
Agriculture During the Slovak Republic (1939–1945) by Way of the Example of Hnúšťa District
Patrik Beňuš 36
First Secret Episcopal Ordinations in Slovakia
Róbert Letz 58
Trial and Defence. Minister of Finance of the First Slovak Republic, JUDr. Mikuláš Pružinský, Before the National Court in October and November 1947
Karol Fremal 82
The Constitution of the Czechoslovak Socialist Republic of 1960 and Slovak-Czech Constitutional Relations in 1960–1992
Bruno Čanády 106

MATERIALS

Mikuláš Dohnány's Historicism. 170 Years Since the Death of a Prominent Štúr's Group Member
Pavol Parenička 145
Preparations for Peace Treaty with Hungary and Demarcation of Czechoslovak State Borders
Bruno Čanády 157
Emperor Charles I of Austria (Charles IV) and His Peace and Monarchy Federalization Efforts
Stanislav Žlnay 187
Central Office of Slovak Community Theatres During the Active Working Days of Henrich Bartek—the Cultivator of Stage Diction
Július Lomenčík 204

DOCUMENTS

Aryanization of Cinkografia Horský in Žilina by Matica Slovenská
Zdenko Tkáč 215
Memories of Pavol Čarnogurský, Member of the Assembly/Diet of the Slovak Republic, from the End of the War
Oľga Slivková 219
Ukrainian Refugees in Slovakia in 1944
Róbert Letz 235

PORTRAITS

Obituary of Prof. PhDr. Július Bartl, CSc.
Róbert Letz 241
On the 100th Anniversary of the Birth of Michal Potemra
Radoslav Žgrada 244
Archivist of the Capital City of Bratislava PhDr. Anna Buzinkayová (1952 – 2022) left in eternity
Peter Mulík 247

RECENZIE

HRUBOŇ, Anton a kol. *Fašizmus náš slovenský. ["Our Slovak Fascism"].* Bratislava : Premedia Group, s. r. o., 2021. 310 s. ISBN 978-80-8159-811-1.
Rudolf Maník 253
KRAJČÍR, Lukáš a kol. *The Year 1919 and Slovakia—Probes into Key Events, Institutions, Authorities and Personalities* Martin : Matica slovenská, 2021. 250 s. ISBN 978-80-8128-273-7.
Zdenko Tkáč 259
ŠTENPIEN, Erik – SVATUŠA, Ivan (eds.). *100 rokov Trianonskej zmluvy – diplomacia, štát a právo na prelome storočí. (100 years of the Treaty of Trianon – diplomacy, state and law at the turn of the century.)* Košice : Pavel Jozef University Šafárika v Košiciach [published online], 2021, 340 p. ISBN 978-80-574-0040-0 (e-publication).
Radoslav Žgrada 261

List of Authoren 267

Prípravy na mierovú zmluvu s Maďarskom a tvorba štátnych hraníc ČSR

Bruno Čanády

Vznik Československa a historicko-právne procesy vedúce k štátnym hraniciam a Trianonu

V súvislosti s tvorbou štátnych hraníc nového československého štátu si na úvod musíme zodpovedať základnú a prvotnú otázku, kedy vniklo Československo? K akému dátumu? Ani za prvej ČSR na to medzi špičkovými politikmi a uznávanými ústavnými právnikmi nebola až taká jednoznačná odpoveď. Navyše tu bol tichý boj o zásluhy otcov zakladateľov štátnosti. Boli tu tvorcovia Československa v zahraničí a doma. Veď každý chcel byť tým najdôležitejším. Dnes sa zdá, že 28. október 1918 bol vtedy bezkonkurenčným dátumom. Nebolo to celkom vždy tak. Všetko sa vyvíjalo. V dnešnej dobe sa na to trochu zabudlo pod dojmom dlhoročného októbrového pátosu a školského (ne)vyučovania. Navyše obyčajný ľud vždy potreboval jeden dátum na oslavy a nie komplikované dátumové historické a právne polemiky.

Aké dátumy vzniku Československa boli prezentované?

1. Prvým dátumom bol 28. jún 1918, kedy bola Čs. národná rada uznaná francúzskou vládou (implicitne) za vládu de facto.

Koniec prvej svetovej vojny nielen v medzinárodnom práve, najmä vo francúzskom prostredí zaviedol pojem uznanie národa. Vznikli nové špecifické predpoklady uznania národa, pokiaľ viedol ozbrojený odboj zo zahraničia, s pevnou organizáciou (a jednotným politicko-právnym vedením), personálnym substrátom (hlavne armádou[1]) a uznávanými vodcami odboja proti dovtedy zvrchovanému (nepriateľskému) štátu (napr. Rakúsko-Uhorsku) zo strany spojeneckých štátov. Od riadne organizovaného štátu tu však bola dôležitá odlišnosť v tom, že chýbal územný podklad takejto štátnej organizácie. Takže uznanie štátu (zatiaľ ešte) bez štátneho územia bolo nahradené uznaním národa, ktoré stačilo aj do budúcnosti (a platilo aj po získaní svojho teritória) na roveň uznania štátu. Medzinárodnoprávne boli takéto štáty oficiálne uznané ako medzinárodnoprávne subjekty tvoriaceho sa štátu, ešte predtým ako obsadili svoje štátne teritórium, kde sa len dovŕšil

[1] Hlavným zdrojom čs. armády boli vojnoví zajatci. Len v Rusku bolo koncom roka 1916 zajatých vyše 250-tisíc Čechov a Slovákov. Pozri napr. BENEŠ, Edvard. *Světová válka a naše revoluce. Dokumenty.* Třetí díl. Praha : Orbis a čin, 1928, s. 581. Vo vtedajšom Rusku v československých légiách pôsobilo okolo 5 000 Slovákov a v talianskych légiách minimálne vyše 500 Slovákov. Pozri napríklad MARKOVIČ, Ivan. *Slováci v zahraničnej revolúcii.* Praha, 1923, s. 92-93. Podľa rôznych iných zdrojov vo francúzskej légii sa uvádzal počet od 1 600 do 3 000 Slovákov a v ruských légiách až 6 000 Slovákov. Navyše tu boli americkí Slováci v armáde USA na západnom fronte (pozn. B. Č.).

vznik štátu ako právnickej osoby v zmysle vnútroštátneho práva. Podľa francúzskeho ministerského predsedu G. Clemenceaua: „Heslom Versailleskej zmluvy je oslobodenie národov, nezávislosť národností...“[2] Obdobne to platí pre trianonskú mierovú zmluvu.

2. Seton Watson dával „konštitutívny účinok“[3] vzniku štátu dátumom 9. augusta 1918, 3. septembra 1918 a 15. októbra 1918, čo zodpovedalo oficiálnemu uznaniu Československa zo strany Veľkej Británie, USA a Francúzska. Dodajme, že podľa medzinárodného práva: „Existencia štátu je nezávislá na uznaní.“ Ale na druhej strane: „Jedine a výlučne uznaním sa štát stáva medzinárodnou osobou a subjektom medzinárodného práva.“[4] Dňa 15. októbra 1918 došlo opätovnou Pichonovou nótou explicitne a oficiálne k uznaniu nového čs. štátu zo strany Francúzska. Dokonca Masaryk a Beneš prvotne zhodne pokladali dátum 15. októbra 1918 za deň vzniku Československa, prípadne aj dátum 14. 10. 1918 ako deň notifikácie vzniku Dočasnej čs. vlády štátom Dohody. Neskôr však obaja akceptovali aj 28. 10. 1918. Z uvedeného vidieť, že dnešná mediálno-verejná monopolizácia českého dátumu 28. októbra (1918) nebola prvotnou voľbou ani „zahraničných českých otcov zakladateľov“, ktorí ako zahraniční bojovníci za čs. štát preferovali význam skôr zahraničných udalostí, ktoré im dávali väčšie zásluhy za vznik čs. štátu. Na rozdiel od iných „domácich českých otcov zakladateľov“. Bola to súčasť nie vždy „tichého zápasu“ medzi zásluhami zahraničného a domáceho (českého) odboja. Uveďme, že 28. 10. 1918 pri pražskom vyhlásení čs. štátu neboli v Prahe ani Masaryk, ani Beneš a ani Kramář – všetci boli vtedy v zahraničí. Teda odohralo sa to bez nich.

3. Hlavným dátumom vzniku čs. štátu bol však nakoniec vybraný 28. október 1918 so známym vyhlásením čs. štátu (nie však čs. republiky) zo strany pražského Národného výboru.

4. **Zo slovenského pohľadu bol hlavným dátumom vzniku čs. štátu 30. október 1918 s historickou Deklaráciou slovenského národa, ktorá minimálne dokonala vznik čs. štátu.** Uvedený dátum vzniku čs. štátu by favorizovala skutočnosť, že čs. štát vznikol zlúčením českých krajín a Slovenska a nie pripojením Slovenska k Česku. Aj podľa historickej literatúry Československo „nevzniklo pripojením Slovenska k štátu Českej koruny... (ale) ... zeme České a Slovensko sa zlúčili v jediný štát“.[5] Dátumom zlúčenia je teda dátum 30. 10. 1918 a nie dátum 28. 10. 1918. Dátum 28. 10. 1918 by skôr svedčil nie o zlučovacom princípe vzniku čs. štátu, ale o anekčnom princípe jeho vzniku. Takto dátum 28. 10. 1918 je dátumom vzniku len nového českého štátu s názvom československý štát.

---

[2] CLEMENCEAU, Georges. *Velikost a bída jednoho vítězství*. Praha : Nakladatelství Fr. Borový, 1930, s. 150.

[3] Pozri PEŠKA, Zdeněk. *Československá ústava a zákony s ní souvislé*. Praha : Československý kompas, 1935, s. 6-7. Podľa tohto ústavného právnika tým, že Rakúsko-Uhorsko 7. októbra 1918 požiadalo prostredníctvom prezidenta Wilsona o prímerie a následne výslovne súhlasilo so stanoviskom prezidenta USA Wilsona, pokiaľ ide o „Čechoslovákov“: „Tým ovšem Rakúsko-Uhorsko uznalo výslovne Čechoslovákov za vojnovú mocnosť a Národnú radu za vládu, je však otázkou, či si bolo ihneď vedomé týchto dôsledkov“, s. 6.

[4] OPPENHEIM, Lassa Francis Lawrence. *Mezinárodní právo. Svazek I. Mír*. Praha : Orbis, 1924, s. 119. „Medzinárodné právo netvrdí, že štát neexistuje, pokiaľ nie je uznaný, ale neberie to na vedomie pred jeho uznaním“, s. 119.

[5] Pozri napríklad *Slovník národohospodářský, sociálni a politický. I. díl*. Praha : Otakar Janáček, nakladatelství, 1929, s. 465.

5. Podľa K. Kramáře takýmto dátumom vzniku čs. štátu bol 14. november 1918, kedy ako ministerský predseda v čs. parlamente (v Národnom zhromaždení) slávnostne vyhlásil Československú republiku.[6]

6. Ďalším možným dátumom vzniku čs. štátu bol 16. júl 1920, kedy nadobudla platnosť saintgermainská mierová zmluva s Rakúskom.[7] Boli tu však aj iné dátumy (napr. v súvislosti s trianonskou mierovou zmluvou). Trianonská mierová zmluva bola podpísaná 4. júna 1920, ale nadobudla medzinárodnú platnosť až 19. marca 1921. Uveďme, že Uhorsko ako členský štát reálnej únie s názvom Rakúsko-Uhorsko zanikol spolu so zánikom Rakúsko-Uhorska ešte v roku 1918. Nezanikli teda na základe mierových zmlúv, ktoré takto už uzatvárali nové – nástupnícke štáty, ktoré vznikli ešte v roku 1918.[8] K tomu dodajme, že podľa medzinárodného práva „Rakúsko-Uhorsko zaniklo pádom rakúsko-uhorského mocnárstva r. 1918, tesne pred skončením svetovej vojny. ... Starý štát sa roztrieštil na zlomky, z nich niektoré sa stali medzinárodnými osobami, a niektoré iné boli anektované okolitými štátmi".[9]

Ale vráťme sa do dynamického vývoja v rokoch 1918 – 1919 a tiež pred rok 1918.

Podstatnou otázkou boli reálne možnosti uplatnenia práva na sebaurčenie národov, ktoré bolo oficiálne a vo všeobecnosti vyjadrené americkým prezidentom W. Wilsonom 11. februára 1918. Wilson v americkom Kongrese vtedy oznámil, že „národy nemajú byť odovzdávané spod vlády jedných k druhým na základe medzinárodnej konferencie alebo dohody medzi protivníkmi. Národné ašpirácie musia byť rešpektované, národom sa smie vládnuť len na základe ich vlastného súhlasu. Sebaurčenie nie je obyčajnou frázou".

Možno tiež nielen odborná verejnosť tak trochu zabudla, aký bol oficiálny názov hlavnej politickej sily v spojeneckom zahraničí, ktorá presadila vznik Československa a ktorá bola štátmi Dohody postupne uznávaná ako najvyšší čs. orgán a neskôr až ako čs. vládu de facto. Bola to oficiálne **Conseil National des Pays Tchéques et Slovaques, teda: Národná rada krajín (zemí) českých a slovenských.** To je aj jednoznačná odpoveď na dlhoročné historicko-interpretačné stereotypy, že čechoslovakizmus (a tzv. československý národ) sa zrodil len zo zahraničnopolitických dôvodov, aby „zakryl"

---

[6] Pozri PEŠKA, Zdeněk. *Československá ústava a zákony s ní souvislé*. Praha : Československý kompas, 1935, s. 7. Niektorí kladú dátum vzniku čs. štátu na 5. 11. 1918, „kedy sa vrátila delegácia čsl. Národného výboru zo Ženevy do Prahy a kedy tak bol zjednaný priamy kontakt medzi vládou medzinárodne uznanou (Nár. radou) a vládou na samostatnom území (Nár. výborom)", s. 7.

[7] Pozri PEŠKA, Zdeněk. *Československá ústava a zákony s ní souvislé.* Praha : Československý kompas, 1935, s. 8. Podľa autora niektorí tvrdili, že „Československo podľa práva vzniklo až mierovými zmluvami, t. j. dňom, kedy vstúpili, pre tú či onú časť územia v platnosť", s. 7-8. „Je potrebné rozlišovať" medzi „štátom ako sociálnym faktom a štátom ako právnickou osobou..." Podľa názoru českého ústavného právnika (vtedy profesora na Právnickej fakulte UK v Bratislave) Z. Peška: „Štát československý vznikol nesporne ako sociálny fakt dňom 28. októbra 1918", s. 8.

[8] Československo, Rakúsko, Maďarsko a Poľsko vzniklo v roku 1918. Obdobne Estónsko, Lotyšsko a Litva. Naopak Rumunsko a Srbsko (neskôr Kráľovstvo Srbov, Chorvátov a Slovincov a následne Juhoslávia) a Čierna Hora právne vznikli na základe rozhodnutia Berlínskeho kongresu ešte v roku 1878. Napríklad Bulharsko (Bulharské cárstvo) oficiálne vzniklo v roku 1908. Od Berlínskeho kongresu (1878) bolo Bulharské kniežatstvo nezávisle, ale bolo pod formálnou suverenitou tureckého sultána. Z hľadiska ďalších nových štátov: Nórsko (1905), Albánsko (1912), Fínsko (1917) – pozn. B. Č.

[9] OPPENHEIM, Lassa Francis Lawrence. *Mezinárodní právo. Svazek I. Mír.* Praha : Orbis, 1924, s.131-136.

pred významnými spojencami, že ide o spojenie dvoch osobitných národov – Čechov a Slovákov a takto údajne posilnil štátoprávne ašpirácie. Z hľadiska historického kontextu taliansko-srbský spor o Dalmáciu (Jadran) bol od polovice roku 1917 hlavne pod tlakom V. Británie kompromisne riešený v smere prísľubu Dohody (Spojencov) o „zjednotení všetkých Slovincov, Chorvátov a Srbov, to znamenalo, že Anglicko a Francúzsko museli definitívne riešiť problém rakúsko-uhorský“[10]. To zlepšovalo perspektívu československých štátoprávnych ambícií u Spojencov. Navyše vojenské odpadnutie Ruska v druhej polovici roku 1917, nemožnosť oddelenia Rakúsko-Uhorska od vojensky oveľa nebezpečnejšieho Nemecka, potencionálna, ale ešte v r. 1917 reálne neprítomná armáda USA v Európe zvyšovala vojenskú a politickú dôležitosť exilových čs. légií, ale aj exilovej poľskej armády či zostatkovej časti srbskej armády pre Spojencov v Dohode. Nakoniec sa I. svetová vojna rozhodla na vojenskom a v oveľa menšej miere na diplomatickom poli. Pre roky 1917 – 1918 bolo typické, že došlo k značnému nárastu požiadaviek na naplnenie princípu uplatnenia práv národov na sebaurčenie. Ešte v roku 1916 vtedajší veliteľ francúzskej armády maršal Joffre uviedol: „R. 1916 bolo pravdepodobne, že ríša Rakúsko-Uhorska nepreží vojnu.“[11] Navyše od apríla 1918 po zverejnení známej aféry Czernin – Clemenceau s verejným odhalením neúspešných zákulisných (a tajných) rakúsko-francúzskych rokovaní s cieľom oddeliť Rakúsko-Uhorsko od Nemecka a to za chrbtom spojeneckého Nemecka sa stal separátny mier s Rakúsko-Uhorskom už reálne nemožný. Následne sa Rakúsko-Uhorsko všestranne a úplne podvolilo svojmu silnejšiemu spojencovi a stratilo poslednú teoretickú šancu na svoju záchranu. Navyše neúspešná nemecká ofenzíva na západnom fronte sa definitívne skončila 8. augusta 1918, ktorý bol nemeckým generálnym štábom označený za „dies alter“ – čierny deň. Predchádzal tomu však už reálny vstup USA do svetovej vojny, ktorý nahradil ruský výpadok. Boli tu však okrem iného aj čs. aktivity na prelome rokov 1917 – 1918.

Z hľadiska nielen slovenských zásluh na vlastnom oslobodení uveďme, že 16. decembra 1917 vznikol **Dekrét o konštituovaní československej armády vo Francúzsku** podpísaný francúzskym prezidentom (R. Poincaré), predsedom vlády a ministrom vojny (G. Clemenceau) a ministrom zahraničných vecí (S. Pichon) s vážnymi medzinárodnoprávnymi dôsledkami. To všetko bolo publikované v úradnom liste Francúzskej republiky a vytlačené vo Vestníku zákonov – Journal Officiel de la République Francaise, roč. 49, č. 344 zo dňa 19. 12. 1917. V článku 2 tohto vládneho dekrétu sa uvádzala Československá národná rada ako citujeme: **„Národná rada zemí českých a slovenských so sídlom**

---

[10] BENEŠ, Edvard. *Světová válka a naše revoluce. Dokumenty*. Třetí díl. Praha : Orbis a čin, 1928, s. 286.
[11] JOFFRE, Joseph. *Paměti maršala Joffrea. Kniha II.* Praha : Melantrich, 1933, s. 324. Maršal Joffre uviedol: „Predovšetkým bolo možné v hrubých líniách narysovať hranice slovanského štátu, obsahujúceho Čechy, Moravu a Slovensko. Tento štát o 11 miliónoch obyvateľov bol by schopný asimilovať Nemcov, ktorí by sa nachádzali v okruhu jeho hraníc. Uhorsko, obmedzené na uhorskú nížinu, prestalo by bývať v Európe elementom neporiadku“ (s. 325). Maršal Joseph Jacques Césaire Joffre (1852 – 1931) bol v rokoch 1914 – 1916 veliteľom francúzskej armády. Navrhol nový mobilizačný plán tzv. Plan XVII ako schému koncentrácie a postupov armád. Bola to francúzska reakcia na nemecký Schlieffenov plán. V roku 1914 viedol prvú bitku na Marne. Na medzispojeneckej konferencii v Doullensu dňa 25. marca 1918 sa stal spoločným veliteľom spojeneckých armád na západnom fronte generál (neskôr od 6. 8. 1918), maršal F. Foch (pozn. B. Č.).

v Paríži.“ [12] Doteraz nie je docenený význam týchto udalostí, ktorý bol historickým začiatkom politicko-právneho procesu vedúceho k Trianonu. Zásluhou M. R. Štefánika Taliansko uzatvorilo historicky prvú medzinárodnoprávnu dohodu s ČsNR, ktorej bol Štefánik podpredsedom. Dohovor z 21. apríla 1918 uzatvoril a podpísal v Ríme osobne M. R. Štefánik s talianskym ministerským predsedom Orlandom. Taliansko medzinárodnoprávne uznalo Československú národnú radu a uznalo samostatné a unifikované čs. vojsko (légie).[13] Dokonca dodatočne (3. 10. 1918) taliansky ministerský predseda Orlando v talianskom parlamente uviedol, že uvedený dohovor (konvencia) z 21. apríla 1918 bolo uznanie Čs. národnej rady ako vlády de facto. To bola nesporná osobná a diplomatická (dodnes celkom nedocenená) Štefánikova zásluha. Následne sa o medzinárodnoprávnom uznaní Československa (a jeho čs. légií) fakticky rozhodlo už v apríli 1918 zo strany Francúzska a v máji 1918 zo strany V. Británie.[14] Diplomatický uznaním britskou Deklaráciou a to úradne z 9. augusta 1918 od britského ministra zahraničných vecí Balfoura. Takto oficiálne (úradne) bola uznaná Československá národná rada britskou vládou za predstaviteľa budúcej československej vlády. Na rozdiel od francúzskeho uznania nehovorilo sa však v nej výslovne o dočasnej vláde, resp. o vláde de facto. Dokladom, že vtedajšie zahraničné mocnosti presne vedeli, že Česi a Slováci sú dva osobitné (rozdielne) národy, je aj skutočnosť, že v roku 1918 v Londýne pôsobila organizačná zložka Československej národnej rady s názvom, citujeme: „**London Office of the Czecho-Slovak National Council in Paris.**“ Na základe uvedených a ďalších skutočností sa Československo stalo od 31. októbra 1918 priamym účastníkom spojeneckých konferencií k pripravovaným podmienkam prímerí. Predovšetkým sa podieľali na rokovaniach s Nemeckom, Rakúskom a Maďarskom ako súčasť víťaznej strany z 1. svetovej vojny. A potom ako priamy účastník mierových konferencií tak mohlo účinne ovplyvňovať jej závery.[15] Dňa 18. januára 1919 boli zástupcovia Československa a Poľska prvý raz pripustení na rokovanie Parížskej mierovej konferencie.

---

[12] Dňa 7. 2. 1918 bola vydaná Inštrukcia francúzskeho ministerstva vojny a Československej národnej rady o utvorení autonómnej československej armády. Inštrukcia v článku A. II. obsahovala ustanovenie o tom, že veliteľom československej armády generál menovaný francúzskou vládou a so súhlasom citujeme: „Národnej rady českých a slovenských zemí.“

[13] Pozri napríklad ČANÁDY, Bruno. Vývoj verejnej správy v Československu z aspektu podielu Slovákov (1918-1939). In *Historický zborník*, 28, č. 2/2018. Martin : Matica slovenská, 2005, s.101-102.

[14] Podľa dobového účastníka medzinárodných udalostí Beneša: „O našom uznaní vo Francúzsku bolo však zásadne rozhodnuté – ako som hore vyložil – v apríli 1918, v Anglicku v máji tohto roka, i keď sa to formálne v dokumentoch prejavilo značne neskôr. Rozhodné stanovisko k našim veciam bolo tiež zaujaté na francúzsko- britskej konferencii v Londýne dňa 26. – 28. mája 1918 na základe rokovaní o preprave našej sibírskej armády do Európy...“ „Tiež rozhodnutie vo Washingtone padlo skôr, než sa Amerika začala skutočne zaujímať o našich sibírskych vojakov.“ (s. 202). Tiež tu bolo „prehlásenie (... 1. 6. 1918...), ktorým sa vláda Spojených štátov stavia výslovne za ideu našu (a juhoslovanskú) úplnej samostatnosti...“, s. 237-238. Pozri BENEŠ, Edvard. *Světová válka a naše revoluce. Druhý díl*. Praha : Orbis a čin, 1927, s. 202-238.

[15] „Vstup Československa na konferenciu vo Versailles konanej 31. októbra a 1., 2. a 4. novembra (... 1918...) a rokujúcej o prímerí s ústrednými mocnosťami, bol samotnými Spojencami, ako to vyplýva z Pichonovho dopisu zo dňa 3. novembra 1918, odôvodnené naším právnym uznaním, ktoré bolo dosiahnuté počas roka 1918.“ BENEŠ, Edvard. *Světová válka a naše revoluce. Druhý díl*. Praha : Orbis a čin, 1927, s. 508.

Ešte niekoľko slov k Rakúsko-Uhorsku a jeho zániku, čo tiež súvisí so vznikom nových nástupníckych štátov. **„Rakúsko-Uhorsko zaniklo rozpadom rakúsko--uhorského mocnárstva r. 1918, tesne pred skončením svetovej vojny.“ Nastala univerzálna sukcesia. „Univerzálna sukcesia nastáva, keď sa štát rozpadne na časti, ktoré sa buď stanú samostatnými medzinárodnými osobami, alebo sú anektované susednými medzinárodnými osobami.“**[16] **Na prelome októbra a novembra 1918 vznikol právny stav spočívajúci v rozpade a zániku Uhorska ako členského štátu bývalej rakúsko-uhorskej dualistickej monarchie. V rokoch 1918 – 1919 existovalo medzinárodnoprávne uznané unitárne (nie dualistické) Československo a medzinárodnoprávne neuznané Maďarsko. Inak Maďarsko**[17]**, podobne ako Československo nemohlo odvodzovať svoje nové spoločné československo-maďarské hranice od hraníc bývalého Uhorska. To už definitívne zaniklo. A jeho právnymi nástupcom nebolo len Maďarsko, ale aj iné nástupnícke štáty, vrátane Československa so Slovenskom, ktoré nebolo štátoprávne definované.**

Medzinárodnoprávne nebolo územie Slovenska definované ani teritoriálne vymedzené. Ako politický subjekt ho zastupovalo Československo, ktorému Deklarácia slovenského národa dala súhlas prihlásením sa k československej národnej aj štátnej identite. K tomu prispeli významné osobnosti, ktoré sa v zahraničí podstatne zaslúžili o vznik Československa a zánik Uhorska (hlavne Štefánik, Osuský a iní). Martinská deklarácia z 30. 10. 1918 vyjadrila suverenitu slovenského národa, Slovenska a Slovenskej národnej rady. Slovensko a jeho suverénna Slovenská národná rada využila v mene slovenského národa svoje prirodzené sebaurčovacie právo. Suverénne práva Slovákov prostredníctvom konštituovanej Slovenskej národnej rady v tomto období štátoprávne (a výslovne) uznal predseda suverénnej Maďarskej národne rady M. Károlyi a to v mene Maďarskej národnej rady vo svojom telegrame z 30. 10. 1918. Priamo uznal nielen politicky, ale aj štátoprávne plné sebaurčovacie právo slovenského národa a výslovne uznal Slovenskú národnú rada za jeho predstaviteľa. V telegrame predseda M. Károlyi vystupuje v mene maďarského národa a Maďarskej národnej rady s tým, citujeme: „My stojíme na tom stanovisku, že podľa svätého práva samourčovania, patriace každému národu, Slovenská národná rada, tak rozhodne, ako v záujme slovenského národa za najlepšie uzná.“[18] Dodajme, že 30. októbra 1918 Maďarská národná rada oficiálne prevzala moc a vyhlásila nezávislosť Maďarska. Dokonala tým formálny a faktický zánik Uhorska (Uhorského kráľovstva). Možno uviesť, že predseda Maďarskej národnej rady M. Károlyi sa stal prvým premiérom novovzniknutého Maďarska. Spresníme, že „Károlyi ustanovil Národnú radu, skladajúcu sa z jeho stúpencov, sociálnych demokratov a radikálov. 30. októbra (... 1918...) vypukla revolúcia, vedená vojskom a prívržencami Národnej rady,

[16] OPPENHEIM, Lassa Francis Lawrence. *Mezinárodní právo. Svazek I. Mír*. Praha : Orbis, 1924, s. 127-328.
[17] Dňa 16. 11. 1918 bola vyhlásená Maďarská ľudová republika (doslova: Magyar Népköztársaság). V čase od 21. 3. 1919 do 1. 8. 1919 existovala Maďarská republika rad. Dňa 1. marca 1920 bolo vyhlásené Maďarské kráľovstvo (doslova: Magyar Királyság) na čele s regentom (pozn. B. Č.).
[18] Pozri MEDVECKÝ, Karol. *Slovenský prevrat. Zväzok II.* Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 1930, s. 20. V telegrame je ďalej výslovne uvedené „... v mene Maďarskej národnej rady: Gróf Michal Károlyi, predseda“.

ktorá zosadila vtedajšieho ministerského predsedu...“[19] Bol to historicky a štátoprávne posledný uhorský ministerský predseda gróf János (Ján) Hadik so slovenskou rodovou stopou. Tak Maďarsko svojím osamostatnením (od Uhorska a Rakúsko-Uhorska) paradoxne – významne prispelo k rozpadu a definitívnemu právnemu zániku Uhorska. Bývalému národnodemokratickému a dlhoročnému opozičnému politikovi a novému premiérovi a neskôr prezidentovi Károlyimu sa napriek jeho aktívnej snahe nepodaril vznik (obnovenie) nového „veľkého Maďarska“. V boľševickej podobe sa o „veľké Maďarsko“ v roku 1919 neúspešne pokúsil jeho nástupca maďarský komunista B. Kún.[20] V tejto súvislosti Károlyiho vnútorné pohnútky odhaľujú jeho dobové slová: „O osude Maďarska nebudú rozhodovať diplomati víťazných mocností, ale sociálnodemokratická internacionála! Ententa mňa opustila. Ale sa pomstím za to. Taký boľševizmus spravím v Maďarsku, že príde Európa k nemu žobrať!“[21]

Podľa stanoviska štátov Dohody: „Károlyi neni uznaný ako reprezentant ani Uhorska, ani Maďarského štátu, ktorý pre Spojencov ešte neexistuje.“[22] Vtedajší minister zahraničných vecí a aktér udalostí (E. Beneš) uvádza: „Novovzniknuté štáty (napr. Rakúsko a nové Maďarsko) medzinárodne právne zatiaľ neexistovali, neboli uznané.“ Naopak „z nových štátov medzinárodnoprávne zatiaľ existovalo len Československo“. Spresňuje, že „Srbsko a Rumunsko mali len svoje staré územie...“[23] Vládna deklarácia prijatá francúzskou vládou bola obsahom prípisu (dopisu) ministra zahraničných vecí, ktorý doručili Československej národnej rade, oboznámená až 29. júna 1918. Preto sa rovnako uvádza aj dátum 28. 6. 1918. Francúzsko verejne a oficiálne uznalo Československú národnú radu „ako najvyšší orgán, spravujúci všetky záujmy národa a ako prvý základ budúcej československej vlády“. Teda fakticky (neoficiálne) ako československú vládu de facto[24]. Po čase nasledovali ďalšie medzinárodné uznania.[25] Tiež boli následne

---

[19] Pozri *Slovník národohospodářský, sociálni a politický. II. díl.* Praha : Otakar Janáček, nakladatelství, 1931, s. 497. „... A 11. januára 1919 Národná rada prehlásila Károlyiho za prezidenta Maďarskej republiky“, s. 497.

[20] „Dňa 21. marca (1919), deň potom, čo Spojenci vydali svoje ultimátum, Károlyiho socialistickí spojenci vo vláde navštívili Kúna vo väzení, boli pripravení odovzdať moc komunistom. Béla Kún ešte v tento deň dostal svoju slobodu, svoju revolúciu a svoju moc, všetko bez jediného výstrelu. Deň na to vyhlásil Maďarskú sovietsku republiku.“ Pozri MACMILLANOVÁ, Margaret. *Mírotvorci. Pařížská konference 1919*. Praha : Academia, 2004, s. 264.

[21] JANŠÁK, Štefan. *MIEROVÁ SMLUVA S MAĎARMI. Niekoľko poznámok na maďarské požiadavky.* Bratislava : Universum Kučera, 1920, s. 53.

[22] BENEŠ, Edvard. *Světová válka a naše revoluce. Dokumenty.* Třetí díl. Praha : Orbis a čin, 1928, s. 524.

[23] BENEŠ, Edvard. *Světová válka a naše revoluce.* Druhý díl. Praha : Orbis a čin, 1927, s. 481.

[24] Dopis – nóta ministra zahraničných vecí S. Pichona, ktorým francúzska vláda uznáva právo československého národa na samostatnosť a Československú národnú radu za najvyšší orgán spravujúci všetky záujmy národa. (Francúzska nóta bola doručená Čs. NR 29. 6. 1918, preto sa niekedy uvádzajú rozdielne dátumy – pozri 28. 6. 1918 ako dátum schválenia vládnej deklarácie.)

[25] 9. augusta 1918 úradné uznanie prostredníctvom *Deklarácie* zo strany V. Británie, 3. (2.) septembra uznanie de facto zo strany USA a 15. októbra 1918 opätovné, ale už oficiálne uznanie nového štátu zo strany Francúzska (Pichonova nóta). Dokonca Masaryk a Beneš v historickej literatúre zhodne pokladali dátum 15. októbra 1918 za deň vzniku Československa. Dodajme, že francúzsky minister zahraničných vecí S. Pichon v mene francúzskej vlády oficiálne uznal (15. 10. 1918) dočasnú vládu krajín československých. Ďalej oficiálne – V. Británia (23. 10. 1918), Srbsko (23. 10. 1918), Taliansko (24. 10. 1918), USA (12. 11. 1918) a ďalšie štáty.

uzatvárané zmluvy (dohovory) medzi jednotlivými dohodovými (spojeneckými) vládami a Československou národnou radou (napr. 3. 9. 1918 s V. Britániou, 28. 9. 1918 s Francúzskom[26]). Československá národná rada s oficiálnym názvom, doslovne podľa francúzskeho originálneho textu: Conseil National des Pays Tchéques et Slovaques (Národná rada krajín českých a slovenských). Tá bola Spojencami – štátmi Dohody postupne oficiálne uznávaná ako najvyšší orgán a vláda de facto. Zo Spojencov, tak Veľká Británia dňa 3. septembra 1918. [27] Bol to uznávací a aliančný dohovor (konvencia-zmluva) s Československou národnou radou ako súčasť postupného uznávacieho procesu.[28] Vznikla veľmi dôležitá tzv. Wilson-Lansingova deklarácia (3. 9. 1918[29]) uznávajúca Československú národnú radu za vládu de facto zo strany USA. Takéto výslovné označenie Československej národnej rady v Paríži za vládu de facto bolo medzinárodne expressis verbis v podstate po prvýkrát. Ak júnové (1918) francúzske uznanie Československej národnej rady ako vlády de facto bolo implicitné[30], tak americké septembrové (1918) uznanie za vládu de facto bolo po prvýkrát priame a explicitné. Taliansko ako spojenecká veľmoc podľa dodatočného verejného (oficiálneho) parlamentného vyjadrenia talianskeho ministerského predsedu Orlanda z 3. 10. 1918 dodatočne pokladalo dohovory (zmluvy) medzi Talianskom a Československou národnou radou z 21. 4. 1918 (resp. z 30. 6. 1918) za oficiálne uznanie tejto Čs. národnej rady za vládu de facto. Uvedený októbrový (1918) výklad zo strany Talianska bol radikálne iný ako talianske veľmi opatrné výkladové postoje z leta 1918. Vojenská a geopolitická situácia (s príchodom USA armády na západný front) zásadne menili spojenecké postoje k československej otázke. Od apríla 1918 už úplne jednoznačne v prospech rozpadu Rakúsko-Uhorska a vzniku Československa. To aj s pomocou nezastupiteľnej úlohy čs. légií v ruskej občianskej vojne.

Trojčlenná dočasná československá vláda vznikla v Paríži 26. septembra 1918 v zložení: T. G. Masaryk – prezident dočasnej vlády, predseda ministerskej rady a minister financií, E. Beneš – minister zahraničných vecí a minister vnútra, a M. R. Štefánik – minister národnej obrany (vojny) s notifikáciou 14. 10. 1918. Dňa 18. októbra 1918 došlo k Vyhláseniu (Prehláseniu) nezávislosti dočasnou čs. vládou. Zo strany Francúzska a jej vlády došlo k oficiálnemu uznaniu (de jure) dočasnej československej vlády a československého štátu a to 15. októbra 1918.[31] Veľká Británia tiež oficiálne – de

---

[26] Napríklad zo strany Francúzska išlo o komplex uznávacích dokumentov – deklarácia vlády a nóta ministra zahraničných vecí z 28. 6. 1918 (doručená ČsNR 29. 6. 1918), zmluva z 28. 9. 1918, nóta oficiálneho uznania z 15. 10. 1918, vyjadrenie francúzskej vlády o obsadení Slovenska z 27. 11. 1918.

[27] Boli tu však dôležité dohovory ČsNR s talianskou vládou týkajúce sa postavenia zahraničnej čs. armády a to z 21. 4. 1918 a z 30. 6. 1918 a to priamo dohodnuté M. R. Štefánikom. Historický dohovor (zmluvu) z 21. 4. 1918 ako prvý čs. medzinárodnoprávny dokument slávnostne podpisoval v Ríme taliansky ministerský predseda Orlando a podpredseda ČsNR Štefánik ako zástupca novovznikajúceho Československa a jeho zahraničných armád (légií).

[28] Uznanie Československej národnej rady a československej armády zo strany V. Británie vyjadroval už „Prípis" ministra zahraničných vecí (A. J. Balfour) z 5. júna 1918 na medzispojeneckej konferencii vo Versailles.

[29] Uvádzal sa aj dátum publikácie 2. 9. 1918.

[30] Explicitné uznanie de facto sa uskutočnilo až francúzsko-československou dohodou podpísanou 28. 9. 1918.

[31] Nóta ministra zahraničných vecí S. Pichona, ktorým Francúzsko úradne uznáva dočasnú československú vládu.

jure uznala Československo 23. októbra 1918. Z hľadiska USA 3. septembra 1918 americký prezident Wilson formou komuniké uznal Československo, ako aj Štát SHS.[32] Zároveň bolo vydané vládne „Prehlásenie". [33] Japonsko, ktoré spolupracovalo s čs. sibírskymi légiami, uznalo čs. armádu a národnú radu za jej najvyššiu autoritu (9. 9. 1918). Robert Lansing (minister zahraničných vecí USA) 21. septembra 1918 v úradnej inštrukcii pre amerických mierových vyjednávačov pri samostatnom československom štáte doslova uviedol: v „jednotnom alebo federovanom zo zemí českých a slovenských"[34]. Historicky uveďme: „Do 24. októbra 1918 bola naša (... československá...) samostatnosť uznaná bez výhrad medzinárodnoprávne všetkými hlavnými spojeneckými štátmi."[35]

Lansingova nóta z 18. októbra 1918 vyjadrujúca stanovisko amerického prezidenta Wilsona nepriamo vyhlásila, že ríša habsburská v podstate zanikla. Historicky to bol politický ortieľ nad zánikom Rakúsko-Uhorska. Dodajme, že aj vtedajšia dočasná ruská vláda zaslala nótu (vydanú v Čeljabinsku 7. októbra 1918), v ktorej „uznáva Národnú radu československú za zákonnú vládu československého štátu". Ešte predtým v septembri 1918 zaslali podobné nóty Japonsko (7. 9. 1918) a Čína.

Československo bolo teda spojeneckými štátmi Dohody uznané ešte pred 28. októbrom 1918. Následne vznikla otázka stanovenia hraníc nového štátu. Slovenské južné hranice neboli v tom čase ešte jasne spresnené, ale už bolo (minimálne v tom čase medzinárodnopoliticky) uvádzané „slovenské územie". Ešte začiatkom decembra 1918 zaslal maďarskej vláde nótu hlavný veliteľ spojeneckých vojsk maršál Foch s požiadavkou stiahnuť maďarské vojska zo slovenského územia. Podľa oficiálneho stanoviska Spojencov sa doslova uvádzalo: „Československý štát bol Spojencami uznaný. Jeho vojsko bolo uznané ako vojsko spojenecké. Štát československý mal teda právo obsadiť **slovenské územie** pod titulom vojnovej mocnosti, ktorá berie účasť na vykonávaní prímeria, v ktorom sa stanovuje obsadenie bývalej monarchie rakúsko-uhorskej. Maďarská vláda sa vyzýva, aby svoje vojská stiahla zo slovenského územia."[36] Vznikla prvá oficiálna slovensko-maďarská hranica, najskôr ako demarkačná línia v zmysle záverov Najvyššej spojeneckej rady. Dodajme, že demarkácia je vždy vytýčenie hraníc. Vznikla oficiálna notifikácia v mene Spojencov a to prostredníctvom listu – nóty francúzskeho ministra zahraničných vecí Pichona ešte z 27. novembra 1918.[37] Následne vzniklo spresňujúce

---

[32] Kráľovstvo Srbov, Chorvátov a Slovincov.

[33] Dňa 3. septembra 1918 bolo vydané Prehlásenie (Vyhlásenie) vlády Spojených štátov amerických. uznávajúce Česko-Slovenskú národnú radu za vládu de facto a jej vojsko za vojsko vojnu vedúce, prejavujúce ochotu vstúpiť v styk s takto uznanou faktickou vládou. (V historickej literatúre sa uvádza aj dátum 2. 9. 1918.)

[34] KADLEC, Richard. Čs. brigáda ve Francii. In *Československá legie ve Francii.* První sborník francouzských legionářů k desátému výročí samostatnosti Československ. republiky. Praha, 1928. Nákladem Kruhu francouzských legionářů, s. 126.

[35] BENEŠ, Edvard. *Světová válka a naše revoluce.* Druhý díl. Praha : Orbis a čin, 1927, s. 377-378.

[36] Podľa nóty zástupcu Spojencov pplk. Vixa v Budapešti, spojenej s výzvou maďarskej vláde, aby okamžite evakuovala slovenské územie (3. 12. 1918). Takéto rozhodnutie Spojencov bolo doručené zástupcovi čs. vlády (4. 12. 1918). Pozri napr. BENEŠ, Edvard. *Světová válka a naše revoluce.* Druhý díl. Praha : Orbis a čin, 1927, s. 491.

[37] Výzva pplk. Vixa maďarskej vláde, aby okamžite stiahla svoje vojská zo slovenského územia (3. 12. 1918) a vyjadrenie pplk. Vixa československému delegátovi (M. Hodžovi) v Budapešti o obsahu svojej nóty

teritoriálne vymedzenie, čo bolo notifikované tzv. Pichonovou demarkačnou (hraničnou) čiarou a to na základe spojeneckej nóty z 21. 12. 1918. Bola vlastne stanovená prvá hranica slovenského územia (Slovenska). Historicky to bolo prvé teritoriálne vymedzenie Slovenska zo strany medzinárodnej autority. Išlo o vymedzenie hraníc slovenského územia nielen francúzskou vládou, ale bolo to so súhlasom vlád Veľkej Británie, Talianska a USA. Došlo k nej uvedenou oficiálnou nótou francúzskeho ministra zahraničných vecí z 21. 12. 1918, ktorý vystupoval v mene všetkých Spojencov cez pplk. Vixa[38] – šéfa vojenskej misie Spojencov v Budapešti. Následne vojenská misia Spojencov oboznámila priamo maďarskú vládu prostredníctvom bezprostrednej nóty náčelníka spojeneckej misie z 23. 11. 1918[39], ktorú priamo adresoval maďarskému premiérovi s následným doručením maďarskej vláde 24. 12. b1918. Došlo k vymedzeniu slovenského územia[40] a bolo maďarskou povinnosťou mocensky vyprázdniť uvedené – medzinárodne uznané a vymedzené slovenské územie. Navyše postavenie Československa bolo posilnené aj tým, že došlo v tom období k trvalému pozvaniu na medzispojenecké konferencie. Tiež priamo na nastavajúce rokovania Parížskej mierovej konferencie.

Z hľadiska uplatňovania slovenských sebaurčovacích práv uveďme, že Slovenská národná rada fakticky vznikala ešte v polovici októbra 1918.[41] Oficiálne vystúpeniu Slovenskej národnej rady z 30. 10. 1918 prostredníctvom Martinskej deklarácie ešte predchádzal vznik Slovenskej národnej rady pre Bratislavu a okolie (27. 10. 1918).[42] Vytvárali sa miestne a regionálne národné rady (SNR) a slovenské dobrovoľnícke gardy po celom Slovensku.

Špecifikom vývoja verejnej správy, vrátane ústrednej štátnej moci na Slovensku počas prípravy trianonskej mierovej zmluvy, bolo od 12. decembra 1918 postavenie

---

odovzdanej maďarskej vláde týkajúcej sa rozkazu Najvyššej spojeneckej rady, aby maďarská vláda stiahla svoje vojská zo Slovenska (4. 12. 1918).

[38] Fernand Vix (1876 – 1941), neskôr divízny generál, nositeľ francúzskeho radu Čestnej légie (III. triedy – komandér).

[39] „Budapešť 23. decembra 1918... 1. Severná hranica... Uhorska. 2. Západná hranica... Uhorska až k rieke Dunaj. 3. Dunaj až k ústiu rieky Ipeľ. 4. Rieka Ipeľ a Rimavská Sobota, mesto, ktoré má patriť Slovensku. 5. Priama línia od Rimavskej Soboty až k ústiu rieky Uh. 6. Tok rieky Uh až k užockému sedlu.“ Nóta z 23. 12. 1918 označovala hranice Slovenska za „hranice historické“. (Pozri PEŠKA, Zdeněk. *Československá ústava a zákony s ní souvislé*. Praha : Československý kompas, 1935, s. 10-11.

[40] Západná hranica bývalého Uhorska, tok Dunaja (od vtoku Moravy do Dunaja) po ústie Ipľa do Dunaja, tok rieky Ipeľ (po Veľkú nad Ipľom), priama línia od západu na východ a to od Rimavskej Soboty (mesto na slovenskom území) – k ústiu rieky Uh (doslova k ústiu Uhu do Bodrogu, ale rieka Uh priamo ústi do Laborca), ďalej tok rieky Uh až po hranicu bývalej Haliče (vtedy Poľsko, dnes Ukrajina). Bola vymedzená popri vonkajších hraniciach bývalého Uhorska (na západe a na severe) nanovo južná, ale i východná hranica Slovenska. Takto Slovensko so slovenským územím predstavovalo historicko-etnicko-geograficko-hospodársko-politický celok (pozn. B. Č.).

[41] OPOČENSKÝ, Jan. *Konec monarchie Rakousko-Uherské*. Praha : Čin a orbis, 1928. „V polovici októbra 1918 vytvorila sa Slovenská národná rada,“ s. 741.

[42] „Už 27. októbra 1918 bola založená Slovenská národná rada pre Prešpork a okolie. Medzi zakladajúcimi členmi boli napríklad Samuel Zoch, Ferdiš Juriga, Florián Tománek, Štefan Krčméry, Emanuel Lehotský, Ján Pocisk, Michal Korman a Ignác Kellner a ďalší. Pozri KORMAN, Michal. Ako sme pripravovali novú Bratislavu. In *Pamätný spis Bratislavy hlavného mesta Slovenska.* Bratislava, 1934, nákladom vlastným (mesto Bratislava), usporiadal Dr. Ovidius Faust, Linografia K. Jaroň a spol., s. 54.

a fungovanie Ministerstva s plnou mocou pre správu Slovenska. Bola to inštitúcia sui generis a to v neoficiálnom postavení slovenskej vlády. „Minister s plnou mocou bol teda na Slovensku splnomocnencom celej vlády a substitútom každého rezortného ministra vo všetkých veciach...“[43] Ministerstvo s plnou mocou pre správu Slovenska mohlo do 5. marca 1920, teda počas platnosti dočasnej československej ústavy, „vykonávať nariaďovacie práva, ktoré mal v bývalom Uhorsku panovník, uhorská ministerská rada, a to dokonca praeter lege. Zároveň minister na Ministerstve s plnou mocou pre správu Slovenska mohol používať splnomocnenia pôvodne určené pre bývalú uhorskú vládu o výnimočných opatreniach v prípade vojny prostredníctvom zákonných článkov č. 63/1912 a č. 50/1914. Tak mohol minister s plnou mocou pre správu Slovenska nielen aplikovať, ale aj upravovať platné zákony, mal postavenie inštančného orgánu, zriaďoval úrady a mohol robiť všetko na udržanie poriadku, na konsolidovanie pomerov a na zabezpečenie riadneho štátneho života.“[44] **Minister s plnou mocou pre správu Slovenska predložil (27. 2. 1919) „Návrh novej demarkačne čiary na Slovensku“, kde žiadal nasledovné územné úpravy v prospech Slovenska**:

– Rozšírenie tzv. Bratislavského predmostia o obec Jarovce a dnes rakúske obce Edelstahl, Kittsee a Hainburg. Až na rakúske mestečko Hainburg boli ostatné obce súčasťou bývalého Uhorska.

– Posunutie južnej línie hraníc pri ohybe Dunaja od obce Veröce k Balassagyarmat (Balážske Ďarmoty) a určité úpravy na východnom Slovensku, vrátane získania teritória trasy železnice do Čopu a železnice Čop – Užhorod.

Dokonca na začiatku mierovej konferencie francúzska strana neodmietala čs.-juhoslovanský územný koridor. Historik M. Hronský k tomu uvádza: „Bez námietok sa v materiáli rozoberá možnosť koridoru s Juhosláviou, ktorý by politicky oddeľoval Rakúsko od Maďarska a bol by 200 km dlhý a 80 km široký.“[45]

Prípravu na Parížsku mierovú konferenciu a na uzatvorenie mierovej zmluvy z maďarskej strany začal maďarský premiér M. Károlyi prostredníctvom novozriadeného ministerstva pre národnostné menšiny. V neskoršom období (po potlačení Maďarskej republiky rad) to bola Kancelária mierových príprav na ministerstve zahraničných vecí.[46] V roku 1918 vznikol v Československu Úrad pre prípravu Parížskej mierovej konferencie a to na prípravu rokovania a tvorbu podkladov (memoránd) pre mierovú konferenciu.[47] Z relevantných podkladových údajov ešte dodajme, že v roku 1919 bolo na území Maďarska

---

[43] HOETZEL, Jiří. *Československé správni právo*. Část všeobecná. Praha : Melantrich, 1934, s. 110.

[44] ČANÁDY, Bruno. Slovenské župy v Česko-Slovensku (1918-1928). In *Historický zborník*, 17, č. 1/2007. Martin : Matica slovenská, 2007, s. 87-88.

[45] HRONSKÝ, Marián. *TRIANON. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava : Veda, 2011, s. 150.

[46] Na prípravu na mierovú konferenciu vznikali v Maďarsku rozsiahle podklady neskôr publikované ako Memoáre s 346 elaborátmi a 34 nótami a s rozsiahlymi prílohami. Predsedom maďarskej delegácie na Parížskej mierovej konferencii sa stal gróf Albert Apponyi.

[47] Na Klube slovenských poslancov v Prahe 18. 11. 1918 predložil V. Šrobár prvotné informácie. Dohoda mala údajne neoficiálne prisľubiť južné hranice Slovenska na línii hlavný tok Dunaja po Vácov a odtiaľ po Užhorod.

odhadovaných až do 630-tisíc Slovákov. Štefan Osuský sa stal generálnym tajomníkom delegácie Československa na Parížskej mierovej konferencii[48].

Trianonskú mierovú zmluvu nepodpisovali zástupcovia Uhorska (Uhorského kráľovstva), ktoré zaniklo koncom októbra 1918 spolu so súčasným vznikom Maďarska a Československa. Teda oba tieto štáty právne vznikli v rovnakom období, preto ani Maďarsko sa nestalo právnym nástupcom bývalého Uhorska, ktoré zaniklo svojím vnútorným rozpadom. Za dátum zániku – rozpadu Uhorska možno pokladať dátum 30. októbra 1918, čo je dátum vzniku suverénnej Maďarskej národnej rady a nezávislého Maďarska a tiež dátum vzniku suverénnej Slovenskej národnej rady. Nezávislý maďarský štát išiel svojou samostatnou cestou a Slovenská národná rada vyhlásila Slovensko za súčasť novovzniknutého Československa vo svojej Deklarácii slovenského národa.

Určitý historický a personálno-zodpovednostný vzťah vtedajšieho Maďarska a bývalého Uhorska vyplýval z personálnej totožnosti a prepojenosti režimných vládnych elít bývalého Uhorska a novovzniknutého Maďarska, ktoré sa osobne podieľali v roku 1914 na vzniku a neskôr priebehu prvej svetovej vojny a na národnostnom útlaku v Uhorsku v rokoch 1867 – 1918.

Samotné Rakúsko-Uhorsko bolo reálnou úniou, kde síce samotné súštátie malo medzinárodnoprávnu subjektivitu, ale nebolo štátom. Štátmi bolo Rakúsko a Uhorsko. Inak podľa medzinárodnej právnej literatúry Rakúsko-Uhorsko zaniklo pádom rakúsko-uhorského mocnárstva r. 1918, tesne pred skončením svetovej vojny.[49] Takto formálny mier (po prímerí) mohli následne v mierových zmluvách uzatvoriť už len jednotlivé nástupnícke štáty, ktoré boli deklarované ako spojenecké štáty Dohody alebo ako porazený štát z titulu režimnej a zodpovednostnej prepojenosti s bývalým Rakúsko-Uhorskom.

Od začiatku mierovej konferencie boli okrem „porazených" štátov na konferencii tzv. „víťazné" štáty rozdelené na veľmoci so všeobecnými záujmami s osobitným postavením na mierovej konferencii a osobitnými právami. A boli tu popri veľmociach (Francúzsku, V. Británii, USA, Taliansku a Japonsku) tiež ostatné štáty s tzv. ohraničenými záujmami. Hlavne z iniciatívy rumunského delegáta na mierovej konferencii vznikol pokus zvýšiť vplyv menších štátov a to vytvorením zmluvnej aliancie Rumunska, Juhoslávie, Poľska, Československa a Grécka. Vplyvom čs.-poľského sporu o územie Tešínska a rumunsko-juhoslovanského rozporu o územie Banátu sa uvedený pragmatický zámer nepodarilo uskutočniť.

Podstatné okolnosti okolo prípravy štátnych hraníc sa odohrali hlavne v roku 1919. V prvom polroku 1919 prebiehali v Paríži opakované rokovania Komisie pre

---

[48] Medzi odborníkmi čs. delegácií boli Slováci: Jozef Škultéty, Fedor Houdek, Igor Hrušovský, Marián Blaha, Viliam Černo, Helena Turcerová-Devečková.

[49] OPPENHEIM, Lassa Francis Lawrence. *Mezinárodní právo. Svazek I. Mír*. Praha : Orbis, 1924.
Rakúsko a Uhorsko (vtedy navonok s názvom ako Rakúsko) sa stalo reálnou úniou už v r. 1723, v roku 1849 bola reálna únia zrušená a v roku 1867 „Uhorsko sa stalo znovu osobitným suverénnym štátom a reálna únia bola obnovená", s. 136.

česko-slovenské záležitosti[50], kde československé územné požiadavky najviac podporovali zástupcovia Francúzska[51]. Najväčšia diskusia bola o teritoriálnom osude (Veľkého) Žitného ostrova, teda či štátna hranica bude na Malom Dunaji, alebo na hlavnom toku Dunaja. Tiež o územnom pripadnutí ipeľskej železničnej trate hlavne medzi Šahami a Lučencom na ľavom brehu Ipľa, ako aj o trasovaní št. hranice vo vzťahu k vlastnej ipeľskej železnici na ľavom brehu Ipľa. Nakoniec ipeľská železnica na ľavom brehu Ipľa zostala Maďarsku. Vzťahy medzi dohodovými spojencami sa na mierovej konferencii rôzne vyvíjali, čo chcelo využiť Maďarsko na získanie podpory V. Británie a Talianska.[52] Nakoniec bolo celkovo úspešnejšie Československo aj s rozhodnou podporou Francúzska a pri koordinácii postupov s Rumunskom a Juhosláviou (vtedy Kráľovstvo Srbov, Chorvátov a Slovincov). Dokonca o niečo neskôr (júl – august 1919) sa realizovala požiadavka na tzv. Bratislavské predmostie (Petržalku), ktoré získalo Československo aj v nadväznosti na novovytýčenú rakúsko-maďarskú hranicu s pripojením Burgenlandu k Rakúsku. V podstate Saint-germainská mierová zmluva s Rakúskom (z 10. 10. 1919) oficiálne a medzinárodnoprávne vytýčila západnú (rakúsku) hranicu už čs. Petržalky a doslova predurčila jej budúcu (trianonskú) južnú československo-maďarskú hranicu na Bratislavskom predmostí. Musíme zdôrazniť, že do júna 1919[53] bola slovensko-maďarská hranica v dnešnej podobe v podstate vytýčená a nie príliš sa odlišovala od demarkačnej čiary – línie z decembra 1918. V zásade však reálna štátna suverenita československého štátu na území Slovenska už vznikla (po medzinárodnom uznaní zo strany štátov Dohody) a československom obsadení územia Slovenska ešte na prelome rokov 1918 – 1919.[54] ***Priebeh a opis hraníc československo-maďarských schválených čs. Národným zhromaždením dňa 7. novembra 1919 zodpovedal rozhodnutiu Najvyššej rady[55] spojencov Parížskej mierovej konferencie z 12. júna 1919, ktorá***

---

[50] Oficiálne: Conseil Supréme des Alliés per la Commission des Affaires tchéco-slovaques. Komisia predložila záverečnú správu 26. 3. 1919.

[51] Hlavne generál Henri Le Rond (predseda Hraničnej podkomisie) a J. Laroche – člen Ústrednej teritoriálnej komisie. Inak predsedom Ústrednej teritoriálnej komisie bol André Tardieu a predsedom Komisie pre česko-slovenské záležitosti Jules Cambon.

[52] HRONSKÝ, Marián. *Boj o Slovensko a Trianon 1918-1920.* Bratislava : Národné literárne centrum, 1998, s. 261-262.

[53] Strategické tzv. Bratislavské predmostie bolo mierovou konferenciou priznané až 12. 7. 1919 za menšie čs. územné ústupky voči Rakúsku. K obsadeniu Petržalky (Bratislavského predmostia) došlo 14. 8. 1919. Medzinárodnoprávne zastrešili pripojenie Petržalky k slovenskému územiu mierové zmluvy s Rakúskom a Maďarskom z rokov 1919 – 1920.

[54] Pozri napríklad ŠROBÁR, Vavro. *Oslobodené Slovensko. Pamäti z rokov 1918-1920.* Druhý zväzok. Bratislava : AEP, 2004. Minister pre správu Slovenska dobovo uviedol: „Dohodové mocnosti sdelily dňa 18. januára (... 1919...) i Maďarskej ľudovej republike, že Československá republika na obsadenom území vykonávala absolútne suverénne štátne právo, preto československá vláda nemôže uznávať zákony a nariadenia maďarskej ľudovej politiky...“, s. 28.

[55] Najvyššia rada (Supreme Concil) fungovala do podpísania mierovej zmluvy s Nemeckom (28. 7. 1919) a do odchodu prezidenta USA Wilsona z mierovej konferencie. Do dátumu formálneho vzniku Spoločnosti národov (10. 1. 1920) existovala na mierovej konferencii Rada predsedov delegácií (Council of the Heads of Delegations). Následne vznikla Rada predsedov vlád (Council of the Heads of Gouverments) a Rada ministrov zahraničných vecí (Council of Ministers of Foreign Affairs).

stanovila konečné hranice. Zastavme sa pri tomto rozhodnutí mierovej konferencie a jej orgánov. ***Komisia pre česko-slovenské záležitosti ešte 26. 3. 1919 navrhla svoje územné odporúčania, ktoré prijala Najvyššia rada spojencov. Rada ministrov zahraničných vecí návrhy posúdila 8. mája 1919 a Najvyššia rada spojencov 12. mája 1919. Rada ministrov zahraničných vecí oznámila územné návrhy 11. júna 1919 o 10. hodine priamo zástupcom ČSR a Rumunska na ich vyjadrenie. Najvyššia rada spojencov nakoniec definitívne rozhodla o hraniciach 12. júna 1919. Sekretár (hlavný tajomník) mierovej konferencie a francúzsky minister zahraničných vecí S. Pichon 14. 6. 1919 to písomne oznámil predsedovi čs. vlády osobitným prípisom s priloženým opisom hraníc (s identifikačnými geografickými a mapovými podrobnosťami).Tiež maďarská vláda dostala uvedenú nótu 15. 6. 1919. Aj Dunaj bol vyhlásený za medzinárodnú rieku. Oproti zneniu trianonskej mierovej zmluvy z roku 1920 opis hraníc z roku 1919 neobsahoval tzv. Bratislavské predmostie (Petržalku) a niektoré malé (drobné) územné úpravy. V júli 1919 sa však zdynamizovala otázka pripojenie Bratislavského predmostia – Petržalky v súvislosti s riešením začlenenia Burgenlandu k Rakúsku na mierovej konferencii. Dňa 12. júla 1919 Parížska mierová konferencia rozhodla o pripojení Petržalky k ČSR aj na základe drobných čs. územných ústupkov voči Rakúsku pri Gmünde, Valticiach a pri rieke Morave. Francúzske velenie čs. armády na Slovensku (generál Mittelhausser[56]) rozhodol (na základe pokynov z mierovej konferencie) o vojenskom obsadení Petržalky 13. augusta 1919, ktoré sa však reálne uskutočnilo až 14. 8. 1919. Následne Petržalku ako súčasť územia ČSR už v podstate obsahovala Saint-germainská mierová zmluva s Rakúskom z 10. 10. 1919.***

Ešte doplňme, že minister s plnou mocou pre správu Slovenska vydal nariadenie č. 91/1919 O vojenskej diktatúre na Slovensku a to od 5. júna 1919. Generál Mittelhausser (na západnom a strednom Slovensku) a generál Hennocque (na východnom Slovensku a na Podkarpatskej Rusi) sa prechodne stali vojenskými diktátormi.[57]

V súvislosti s pokusmi o reštauráciu Karola Habsburského prijalo Maďarsko medzinárodný záväzok, ktorý bol následne zapísaný v Spoločnosti národov. V Deklarácií z 10. 11. 1921 sa Maďarsko zaväzovalo, že „pred riešením kráľovskej voľby sa vopred dohodne s veľkými mocnosťami zastúpenými na konferencii a nič nepodnikne bez ich súhlasu". Maďarsko „sa zaväzuje riadiť rozhodnutiami veľvyslaneckej konferencie zo 4. februára 1920 a 3. apríla 1921, ktorým sa zakazuje reštaurácia Habsburgovcov".[58]

Oficiálnymi zmluvnými subjektmi[59] trianonskej mierovej zmluvy (popri Maďarsku), ktoré zmluvu priamo podpísali, bolo celkovo 17 zmluvných subjektov – samostatných štátov a ďalších 5 vtedajších subjektov medzinárodného práva v spoločenstve s Veľkou

---

[56] Eugéne Désiré Antoine Mittelhausser (1873 – 1949), divízny generál, zástupca veliteľa Francúzskej vojenskej misie v ČSR, veliteľ Západnej armádnej skupiny. Od 10. októbra 1919 veliteľ Zemského vojenského veliteľstva pre Slovensko. V r. 1921 – 1925 náčelník Hlavného štábu brannej moci v ČSR.

[57] Vykonávacie kompetencie boli vydané nariadením č. 96/1919 s vládnymi zmocnencami – M. Ivánka a J. Slávik. Vojenská diktatúra na Podkarpatskej Rusi skončila až 9. 1. 1922.

[58] PEROUTKA, Ferdinand. *Budovaní státu. 2. svazek.* Praha : Academia, 2003, s. 658.

[59] Spresníme, že USA trianonskú zmluvu uzatvárali a podpisovali, ale nakoniec z vnútropolitických dôvodov americký Kongres parížske mierové zmluvy neratifikoval a USA sa ani nestali členom Spoločnosti národov.

Britániou. Z hľadiska formy delenia zmluvných subjektov mierovej zmluvy boli tu čelné mocnosti spojené a združené a to: USA[60], Britská ríša, Francúzsko, Taliansko a Japonsko. Musíme dodať, že v spoločenstve s Veľkou Britániou zmluvu spolupodpisovala vtedajšia India, Kanada, Austrália, Nový Zéland a Juhoafrická únia. Uvedené medzinárodnoprávne subjekty (vtedy britské domíniá) sa stali aj členmi Spoločnosti národov, ktorá v čase podpisovania trianonskej mierovej zmluvy už reálne vznikla. Takto mierovú zmluvu nielen spolu podpisovali, ale boli samostatne zastúpené v delegácii Veľkej Británie na Parížskej mierovej konferencii. Spresníme, že všetky uvedené krajiny sa stali priamo zakladajúcimi členmi Spoločnosti národov. Súčasne tam boli pri uzatváraní a podpisovaní zmluvy ďalšie spojenecké a združené štáty: Belgicko, Čína, Kuba, Grécko, Nikaragua, Panama, Poľsko, Portugalsko, Rumunsko, Štát Srbsko-Chorvátsko-Slovinský (SHS, neskôr Juhoslávia), Siam (Thajsko) a Československo. Z dnešného pohľadu to boli aj dnes renomované európske štáty ako Francúzsko, V. Británia, Taliansko a iné. Ale aj dnešné veľmoci na ekonomickom a geopolitickom strmom vzostupe ako Čína a India. Mierová trianonská zmluva s Maďarskom z roku 1920 naďalej garantuje existujúce štátne hranice Slovenska (vtedy v rámci ČSR), ktoré medzinárodnoprávne potvrdila, doplnila, aktualizovala a rozšírila druhá Parížska mierová zmluva s Maďarskom z roku 1947. Trianonskú mierovú zmluvu následná mierová zmluva z roku 1947 nenahradila, ale ju len obsahovo – rozširujúco doplnila a medzinárodnoprávne aktualizovala. trianonská mierová zmluva teda ďalej právne existuje ako nevypovedateľná zmluva popri Parížskej mierovej zmluve z roku 1947. Takto obrazne „symbolické bezpečnostné dvere" garantujúce existujúcu slovenskú suverenitu a hranice Slovenska majú „bezpečnostnú zámku" s dvomi zložkami. Je to trianonská mierová zmluva z roku 1920 a parížska mierová zmluva z roku 1947. Pre nové Maďarsko znamenal Trianon (a trianonská mierová zmluva) z medzinárodnoprávno-politického hľadiska plné medzinárodnoprávne uznanie Maďarska (a to v roku 1920) a možnosť jeho priameho vstupu do medzinárodného spoločenstva (vrátane spoločenstva formálne demokratických štátov) a za budúceho člena medzinárodných organizácií (hlavne vtedajšej Spoločnosti národov). „Nový maďarský štát nebol teda ani právnym kontinuantom, nebol ani identický s historickým Uhorským kráľovstvom a nebol ani teritoriálne jeho univerzálnym sukcesorom... prešli naň iba jednotlivé čiastkové práva a čiastkové povinnosti. Maďarskí predstavitelia, ktorí odchádzali do Paríža podpísať mierovú zmluvu, zastupovali nový štát, ktorý bol už maďarským národným štátom, medzinárodnoprávne novým subjektom."[61] Medzinárodnoprávne Maďarsko sa stalo oficiálne medzinárodnoprávne uznaným štátom až v roku 1920 a to z predtým štátu uznávaného de facto na plnoprávny štát de iure. Ak by sme mali byť právne formálni a striktní, tak uznanie de iure nastalo až výmenou ratifikačných listín k trianonskej mierovej zmluve. Uveďme, že Československo bolo medzinárodnoprávne uznané ako štát de iure už (na jeseň) 1918. Trianon už nepotvrdzoval československú štátnosť, ktorú mala ČSR

[60] Zo strany USA podpísané parížske mierové zmluvy odmietol ratifikovať americký Senát v rámci nárastu izolacionizmu.

[61] HRONSKÝ, Marián. *TRIANON. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava : Veda, 2011, s. 537.

už predtým, ale potvrdzoval podmienky a parametre vzťahov s Maďarskom. Dokonca aj jeho vonkajšie štátne hranice (ČSR) boli medzinárodnoprávne, ale aj vnútroštátne právne (teda nielen politicky) potvrdené ešte pred uzatvorením trianonskej mierovej zmluvy. To sú tzv. trianonské paradoxy, o ktorých sa dnes veľmi nehovorí.

Ak sa vrátime o sto rokov, tak 4. júna 1920 približne okolo 16.30 – 16.35 vo Veľkej galérii paláca Grand Trianon vo Versailles splnomocnení zástupcovia (od jesene 1918) novovzniknutého Maďarska Ágost Benárd a A. Drasche-Lázár podpísali trianonskú mierovú zmluvu. O pár minút nasledovali podpisy splnomocnených zástupcov ďalších zúčastnených štátov. Za Československo podpisovali trianonskú mierovú zmluvu[62] Čech Edvard Beneš a Slovák Štefan Osuský. Samotný Osuský zmluvu podpísal o 16.45. E. Beneš bol vtedy ministrom zahraničných vecí a Š. Osuský bol mimoriadnym vyslancom a splnomocneným ministrom.

Maďarsko poslalo na podpis zmluvy druhoradých maďarských politikov – ministrov. Ak pre československú stranu bolo cťou každého podpísať tento právno-historický dokument, tak za maďarskú stranu po neochote vtedajších špičkových maďarských politikov podpísať túto zmluvu boli nakoniec vybraní nie príliš známi maďarskí politici. To však neznamenalo nižšiu právnu váhu ich podpisov na mierovej zmluve ako právoplatných splnomocnených zástupcov Maďarska.

Zastavme sa ešte pri Š. Osuskom, ktorý aktívne viedol rokovania s rumunskými a juhoslovanskými predstaviteľmi na mierovej konferencii a inicioval spoločný postup Československa, Rumunska a Juhoslávie (vtedy Kráľovstvo Srbov, Chorvátov a Slovincov) na mierovej konferencii, ktorý neskôr vyústil vo vzniku Malej dohody. Pozitívne reagoval na rozhodnutie Konferencie veľvyslancov z 2. 2. 1920, ktorá odmietla reštauráciu Habsburgovcov v Maďarsku a prípadnú revíziu hraníc. Na Generálny sekretariát mierovej konferencie 24. februára 1920 bola adresovaná spoločná čs.-rumunsko-juhoslovanská nóta, ktorú podpisoval aj jej iniciátor Š. Osuský. Vznikol zárodok Malej dohody[63]. „Osuskému sa týmto krokom podarilo položiť základ budúcej skutočnej Malej dohody, aliančného systému Československa, vďaka ktorému tri víťazné nástupnícke štáty až do jesene 1938 úspešne vzdorovali maďarskému územnému revizionizmu.“[64] Osuský sa stal akýmsi „otcom“ myšlienky Malej dohody.

Trianonská mierová zmluva a jej historicko-právne parametre

Trianonská mierová zmluva z roku 1920 bola konštituovaná ako nevypovedateľná takpovediac „večná zmluva“, ktorá zostáva v platnosti, aj keď vývojom mnohé jej ustanovenia už dávno nie sú aktuálne, prípadne boli nahradené (doplnené či vypustené) inými právnymi dokumentmi. Medzinárodnoprávnu účinnosť nadobudla trianonská mierová

[62] Oficiálne: Mierová zmluva medzi mocnosťami spojenými a združenými a Maďarskom Protokoly a Deklarácia. Dňa 4. júna 1920 (Trianon).

[63] V Maďarsku došlo k pokusu o nastolenie Jozefa Habsburského na trón. Názov Malej dohody vznikol pôvodne z reakcie maďarskej tlače (26. 2. 1920) na spoločnú čs.-rumunsko-juhoslovanskú nótu z 24. 2. 1920.

[64] HRONSKÝ, Marián. *TRIANON. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava : Veda, 2011, s. 496-497.

zmluva dňom uloženia ratifikačných listín na francúzskom ministerstve zahraničných vecí v Paríži 26. júla 1921. Text zmluvy bol oficiálne publikovaný v Československu v Zbierke zákonov a nariadení pod č. 102/1922 Zb. z. a n. Obsahovo a formálne má trianonská mierová zmluva 364 zmluvných článkov, úvod (preambulu), 14 častí a prílohy.

I. Dohovor o Spoločnosti národov
II. Hranice Maďarska
III. Politické klauzuly európske
IV. Záujmy maďarské
V. Klauzuly vojenské, námorné a vzduchoplavecké
VI. Vojnoví zajatci a hroby
VII. Ustanovenie trestné
VIII. Náhrada škody
IX. Klauzula finančná
X. Klauzuly hospodárske
XI. Vzduchoplavba
XII. Prístavy, vodné cesty a železnice
XIII. Práca
XIV. Klauzuly rozličné

„MIEROVÁ ZMLUVA medzi mocnosťami spojenými a združenými a Maďarskom. PROTOKOL a DEKLARÁCIA. Dňa 4. júna 1920 (Trianon).“ Bol síce podpísaný v júni 1920, ale bol po ratifikačnom procese publikovaný pod č. 102/1922 Zbierky zákonov a nariadení štátu československého vydaného 28. marca 1922. Vtedajšie Československo na zmluvných dokumentov dôsledne vystupovalo medzinárodnoprávne so spojovníkom vo svojom oficiálnom názve.[65] Vo vtedajších mierových zmluvách platila stanovená zásada, že v prípade rozporu v jazykových textov mierových zmlúv platil text francúzsky. Ak teda vo francúzskom texte trianonskej mierovej zmluvy, ktorá bola publikovaná aj v čs. Zbierke zákonov a nariadení, bolo Československo s rovnocenným spojovníkom, tak prednostne platil francúzsky text pred českým textom s Československom bez pomlčky.

Druhou zmluvnou stranou trianonskej mierovej zmluvy bolo Maďarsko v postavení porazeného štátu a zároveň v právnom postavení jedného z nástupníckych štátov bývalého Rakúsko-Uhorska. Vychádzalo sa z režimnej a personálnej prepojenosti novovzniknutého Maďarska a bývalého Uhorska. Rozhodla vládnuca a zodpovednostná súvislosť medzi vládnucou elitou zaniknutého Uhorska ako súčasti dualistickej monarchie a novovzniknutého Maďarska. Súviselo to s historickou zodpovednosťou vládnych elít novovzniknutého Maďarska, ktoré významne pôsobili vo vládnucich štruktúrach a boli v príčinnej súvislosti s udalosťami z rokov 1914 – 1918.

---

[65] Treaty of Trianon, and Protocol. **(CZECHO-SLOVAKIA**, The President of the **CZECHO-SLOVAK REPUBLIC**: Mr. Edward BENES, Minister for Foreign Affairs; Mr. Stephen OSUSKY, Envoy Extraordinary and Minister Plenipotentiary of the **Czecho-Slovak Republic** at London). V najstarších publikovaných dokumentoch v slovenčine a češtine sa slovo československý píše bez spojovníka. Tak to uvádza aj Karol Medvecký, jeden zo zapisovateľov deklaračného zhromaždenia v Martine 30. 10. 1918. MRVA, I. - MULÍK, P. Rok 1918 a Slováci. Martin : Matica slovenská, 2019, s. 58.

V úvode (preambule) trianonskej mierovej zmluvy sa uvádzala zodpovednosť nielen bývalej cisárskej vlády, ale aj kráľovskej – uhorskej vlády za vypovedanie vojny Srbsku a za spojenectvo s Nemeckom v I. svetovej vojne. Podľa článku 161 (časť III, oddiel 4) trianonskej mierovej zmluvy Maďarsko „uznáva, že Maďarsko a jeho spojenci sú ako pôvodcovia zodpovední za straty a škody, ktoré utrpeli vlády spojené a združené a ich štátni príslušníci následkom vojny vnútenej im napadnutím od Rakúska-Uhorska a jeho spojencov".

V článku 186 trianonskej mierovej zmluvy sa uvádzalo, že „každý zo štátov, ktorým pripadlo územie bývalého Rakúsko-Uhorska, a každý zo štátov vzniknutých rozdelením Rakúsko-Uhorska, priraďujúc k ním Maďarsko..." Mierová zmluva prísne rozlišovala medzi zaniknutým Uhorskom a existujúcim Maďarskom. Článok 71 trianonskej mierovej zmluvy právne odlišoval Uhorsko a Maďarsko a potvrdzoval predchádzajúci právny zánik Uhorska s formuláciou „... bývalého kráľovstva Uhorského..."

Štátnymi hranicami Maďarska sa zaoberali články 27 až 35 trianonskej mierovej zmluvy a štátnymi hranicami Československa sa zaoberali články 48 až 52 mierovej zmluvy.

Článok 74 trianonskej mierovej zmluvy doslova uvádza: „Maďarsko prehlasuje, že už teraz uznáva a prijíma hranice... štátu československého tak, ako budú hranice stanovené čelnými mocnosťami spojenými a združenými..."

Z hľadiska potvrdenia predchádzajúceho zániku Uhorska je dôležitý článok 181 trianonskej mierovej zmluvy, kde sa uvádza, že Maďarsko (teda už nie Uhorsko – Uhorské kráľovstvo) má povinnosť od 3. novembra 1918 (t. j. od dátumu podpísaného prímeria) vydržovať vojska mocností spojených a združených na nimi obsadených častiach Maďarska.

Maďarsko v článku 55 trianonskej mierovej zmluvy právne garantovalo menšinám v Maďarsku „... úplnú a bezvýhradnú ochranu ich života a ich slobody bez ohľadu na pôvod, štátne občianstvo, jazyk, rasu alebo náboženstvo." Prax bola iná. „Medzivojnový národnostný útlak v Maďarsku určitým spôsobom svojou brutalitou prekonal aj situáciu do roku 1918..."[66] Článok 55 mierovej zmluvy dával Maďarsku medzinárodnoprávny záväzok, že „nebude ukladať žiadne obmedzenia, pokiaľ ide o voľné užívanie akéhokoľvek jazyka, tak v súkromnom, ako aj v obchodnom styku alebo vo veciach týkajúcich sa náboženstva, tlače alebo verejných prejavov akéhokoľvek druhu..." Medzivojnový neradostný osud slovenskej menšiny v Maďarsku poukazuje na permanentné nedodržiavanie tohto právneho záväzku zo strany Maďarska. Inak v zmluve bol uprednostnený pojem „jazyková menšina". Napríklad v nadväznosti na parlamentnú interpretáciu z 3. 1. 1921 (parlamentná tlač 673) vyhlásil minister zahraničných vecí E. Beneš: „Podľa súhlasných správ sú Slováci v Maďarsku prenasledovaní a sú im odopierané práva menšín vyplývajúce z mierových zmlúv."[67] Podľa účastníka mierovej konferencie Osuského ochranu menšín vo všeobecnosti inicioval na mierovej konferencii, vrátane inkorporovania ochrany

---

[66] HRONSKÝ, Marián. *TRIANON. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920).* Bratislava : Veda, 2011, s. 572. „Neradostný vývoj kedysi vyše štyristotisícovej slovenskej enklávy na území Maďarska je výsledkom dlhodobého, vedomého a systematického porušovania medzinárodného práva vrátane neplnenia samotného maďarského právneho poriadku a medzinárodných zmlúv", s. 572.

[67] Spoločná česko-slovenská digitálna parlamentná knižnica. Dostupné na internete: <http //www.psp.cz/.ps>.

menšín do mierových zmlúv, prezident USA Wilson.[68] Podľa odborného pohľadu v roku 1930 sa odhadoval klesajúci slovenský podiel na obyvateľstve trianonského Maďarska – na znížený počet 282-tisíc Slovákov.[69]

Články 77 a 175 až 179 trianonskej mierovej zmluvy upravovali povinnosti Maďarska vrátiť určité historické a kultúrne hodnoty. Podľa článku 175 mierovej zmluvy malo Maďarsko vydať (aj Československu) všetky spisy, listiny, starožitné predmety a umelecké predmety a všetok materiál vedecký a knižničný, ktoré boli odvlečené z predmetných teritórií a ktoré prináležali štátu alebo krajinským, obecným, dobročinným, cirkevným alebo iným ústavom verejným a súkromným. To dopĺňal článok 176 mierovej zmluvy, ktoré Maďarsko zaväzovalo vrátiť veci, ktoré boli odvlečené od 1. júna 1914 s výnimkou vecí, ktoré boli zakúpené u súkromných vlastníkov. Osobitne musíme zdôrazniť článok 177 Trianonskej mierovej zmluvy s právnou povinnosťou Maďarska vydať všetky spisy, listiny a historické zápisy, ktoré boli v držbe maďarských verejných ústavov a ktoré sa priamo dotýkali postúpených krajín, pokiaľ boli spravidla odvlečené od 1. januári 1867.

Maďarsko sa neplnením svojich právnych povinností z medzinárodnej zmluvy stalo nositeľom medzinárodnoprávnej zodpovednosti[70] s možnosťou medzinárodnoprávnych sankcií. Vtedajšie a neskoršie Československo neuplatňovalo medzinárodnoprávne akceptovaný princíp reciprocity a medzinárodné spoločenstvo zvolilo neefektívny, doslova bezzubý prístup k neplneniu viacerých ustanovení mierovej zmluvy zo strany Maďarska, vrátane ochrany slovenskej menšiny v Maďarsku a vrátenia kultúrneho dedičstva z Maďarska.

Nástupnícke štáty sa dostali pod veľký tlak veľmocí, aby zaplatili za svoje oslobodenie, resp. sa podieľali na splatení dlhu po bývalom Rakúsko-Uhorsku. To vyvolalo potrebu, aby Poľsko, Československo, Rumunsko a Juhoslávia koordinovali svoj postup voči spojeneckej Najvyššej rade v tejto veci. Nakoniec po náročných rokovaniach dosiahli s veľmocami dohodu na tom, že zaplatia ako náhradu za svoje oslobodenie, resp. za oslobodenie časti svojho územia do reparačnej pokladnice celkovo jeden a pol miliardy zlatých frankov. Československo z tejto sumy malo uhradiť polovicu (750 miliónov zlatých frankov). Nakoniec si mohlo ČSR uplatniť formálny (viac-menej teoretický) nárok na zaplatenie vojnových škôd, ale len od 28. 10. 1918 (vznik štátu) do 9. 11. 1918 (prímerie s Rakúsko-Uhorskom), čo v praxi znamenal nulový prírastok.

Po podpise zmluvy nastalo obdobie ratifikácie. Medzi podpísaním trianonskej mierovej zmluvy a jej vstúpením do plnej medzinárodnej platnosti (v rámci jej uvedenia do života) prebiehal ratifikačný proces v zúčastnených štátoch. Senát československého parlamentu (Národného zhromaždenia) ratifikoval trianonskú mierovú zmluvu 22.

---

[68] OSUSKÝ, Štefan. Ochrana menšín. In *Prúdy*, ročník VI. Bratislava, 1923, s. 10-22.

[69] SVETOŇ, Ján. *Slováci v Maďarsku. Príspevky k otázke štatistickej maďarizácie*. Bratislava : Vedecká spoločnosť pre zahraničných Slovákov, 1942, s.115. Dodajme, že v „roku 1930 ešte jedná pätina Slovákov (v Maďarsku, pozn. B. Č.) po maďarsky vôbec nevedela" (s. 123). Podľa iných prameňov po roku 1918 zostalo v Maďarsku okolo 600-tisíc Slovákov. Pozri napr. BOBÁK, Ján. *Maďarská otázka v Česko-Slovensku (1944-1948).* Martin : Matica slovenská, 1996, s. 104.

[70] OPPENHEIM, Lassa Francis Lawrence. *Mezinárodní právo. Svazek* I. Praha : Orbis, 1925.

decembra 1920 a Poslanecká snemovňa československého parlamentu až 28. januára 1921. Vládna dôvodová správa do oboch komôr parlamentu uvádzala: „Popis hraníc československo-maďarských zodpovedá rozhodnutiam Najvyššej rady o týchto hraniciach zo dňa 12. júna 1919, schváleným Národným zhromaždením dňa 7. novembra 1919 spolu s mierovou zmluvou rakúskou a nemeckou...“[71] Vyvrcholením ratifikačného procesu bolo uloženie (a výmena) ratifikačných listín jednotlivých štátov[72] 26. júla 1921 o 18.20 u depozitára na ministerstve zahraničných vecí v Paríži na Quai ď Orsay, v sieni hodín – Salon d´ Horloge, známej aj z podpisovania parížskej mierovej zmluvy z roku 1947. Ratifikácia trianonskej mierovej zmluvy nerozhodla, ale len ex post medzinárodnoprávne potvrdila príslušné územné zmeny. Samotné územné zmeny vznikli právne ešte pred ratifikáciou trianonskej mierovej zmluvy. **Pri komplexnom pohľade uveďme, že v roku 1920 nebola uzatvorená len Trianonská mierová zmluva, ale 28. júla 1920 v Paríži rozhodla Konferencia veľvyslancov[73] v spore o Tešínsko, o severnú Oravu a severný Spiš. Rozhodnutím Konferencie veľvyslancov z 28. 7. 1920 stratilo Slovensko 27 obcí**.[74] Dodatočne Československo vyhralo s Poľskom spor o Javorinu (vo Vysokých Tatrách), kde v čase od 13. 11. 1923 do 6. 12. 1923 Medzinárodný súdny dvor v Haagu rozhodol v čs. prospech.[75] Naopak arbitrážny spor Československa a Maďarska o obce Šomošova a Šomoška (banské výmery pri Šalgótarjáne) vyhralo Maďarsko 23. apríla 1923 na schôdzi Rady Spoločnosti národov.

Uhorsko ako dualistická časť Rakúsko-Uhorska zaniklo v roku 1918 (k 30. 10. 1918), kedy došlo k zániku Uhorského kráľovstva a to na základe univerzálnej sukcesie, ktorá znamená, že štát sa rozpadne na časti, ktoré sa buď stanú samostatnými medzinárodnými osobami, alebo sú anektované susednými štátmi – medzinárodnými osobami. Tiež nadobudnutie územia štátom znamená len nadobudnutie suverenity nad daným územím.[76]

K teritoriálnym otázkam dotýkajúcich sa Československa zaujali svoje postoje najvyššie československé súdne inštitúcie. Nález Najvyššieho správneho súdu zo 16. októbra 1919 č. 4 407 (Bohusl. Fin. 114) uviedol, že **schválené medzinárodné zmluvy, ktoré obsahujú aj medzinárodné uznanie, existenciu samostatného štátu predpokladajú, pričom k existencii štátu takéto uznanie nie je potrebné. Podľa tohto súdu štátnu existenciu čerpá štát zo svojej vnútornej podstaty.** Nález Najvyššieho správneho súdu

---

[71] Senátna tlač č. 1631 a tlač poslaneckej snemovne č. 531. Spoločná česko-slovenská digitálna parlamentná knižnica. Dostupné na internete: <http //www.psp.cz/.ps>.

[72] Francúzsko, V. Británia spolu so zástupcami domínií: Kanady, Austrálie, N. Zélandu, Juhoafrickej únie a Indie, ďalej Taliansko, Japonsko, Čína, Belgicko, Rumunsko, Srbsko-Chorvátsko-Slovinský štát – kráľovstvo SHS (neskôr Juhoslávia), Československo, Poľsko, Portugalsko, Grécko, Panama, Kuba, Nikaragua, Siam (neskôr Thajsko) a Maďarsko. Dodajme, že vtedajšie britské domíniá mali medzinárodnoprávnu subjektivitu.

[73] Konferencia veľvyslancov (Conference of Ambassadors) so sídlom v Paríži. S predsedom Julesom Cambonom a s členmi, ktorými boli parížski veľvyslanci štyroch veľmocí.

[74] Presnejšie sa to týkalo vtedajších 24 700 obyvateľov Slovenska a so slovenskou územnou stratou 548 kilometrov štvorcových.

[75] Pozri napríklad KLIMKO, Jozef. *Politické a právne dejiny hraníc predmníchovskej republiky (1918-1938*). Bratislava : Veda, 1986, s. 98.

[76] OPPENHEIM, Lassa Francis Lawrence. *Mezinárodní právo. Svazek I*. Mír. Praha : Orbis, 1924.

z 26. 4. 1921 č. 4 372 (Bohusl. Adm. 823) bolo utvorenie československého štátu aktom jednotným a jeho štátna moc vznikla fakticky už štátnym prevratom 28. októbra 1918, keď Národný výbor vládnu moc reálne uchopil. Doslova citujeme: „Štátna moc čsl. republiky však povstala fakticky už štátnym prevratom 28. 10. 1918.“ **Podľa súdu „utvorenie štátu československého bolo aktom jednotným a vznikla štátna moc čsl. fakticky už štátnym prevratom dňa 28. októbra 1918, kedy Národný výbor uchopil fakticky štátnu moc, zlúčil vo svojich rukách všetku najvyššiu štátnu moc vo všetkých jeho funkciách. Štátnu existenciu štát čerpá zo svojej vnútornej podstaty“.**[77]

Podľa nálezu Najvyššieho správneho súdu zo 14. 6. 1922 č. 7 438 (Bohusl. fin. 878) mierová zmluva nezaložila existenciu československého štátu.[78] Podľa NSS nemožno odvodzovať výkon suverenity od mierovej zmluvy, ani od ratifikácie mierovej zmluvy. **Suverenita československého štátu bola založená okamihom, keď suverenitu začal fakticky vykonávať a to nezávisle na mierovej zmluve a jej ratifikácii. Mierová zmluva má povahu a význam predovšetkým z hľadiska medzinárodnoprávneho uznania štátu a v úprave sporných otázok medzi zmluvnými stranami.**

Tiež podľa medzištátneho arbitrážneho Rozhodnutia zmiešaného nemecko-československého súdu zo dňa 27. 4. 1923: „V dobe rozhodovania vo Versailles Československo už existovalo ako nezávislý štát so svojou vládou, svojím parlamentom, svojím zákonodarstvom a svojím vlastným jazykom – len zostávalo určiť jeho definitívnu hranicu.“[79]

Na spresnenie treba ešte uviesť, že od vyhlásenia Dočasného národného zhromaždenia Nemeckého Rakúska 30. 10. 1918 vzniklo Nemecké Rakúsko. Saint-Germainská mierová zmluva s Rakúskom z 10. 9. 1919 zakazovala používať názov Nemecké Rakúsko („Deutschösterreich“), ako aj pripravované spojenie s Nemeckom. Prvé rakúske voľby sa uskutočnili 16. 2. 1919. Až do uzatvorenia tejto mierovej zmluvy s Rakúskom boli poslanci zo Sudet členmi Národného zhromaždenia Nemeckého Rakúska a vo Viedni fungovali zložky Deutschböhmen. Napríklad tu pôsobil zemský hajtman pre sudetské Čechy, ktorý vydával dekréty. Na uvedenú právnu situáciu reagoval aj Najvyšší správny súd svojím nálezom zo 16. 3. 1920, č. 1982 (Bohusl. fin. 175), podľa ktorého „zákony a nariadenia vydané Národným výborom po prevrate platili i v tých územiach Čiech, na ktoré si uplatňovalo nárok Nemecké Rakúsko“. Najvyšší správny súd voči právnej situácii na Slovensku a na Podkarpatskej Rusi uviedol vo svojom náleze z 30. 4. 1924, č. 11.065/23 (Bohusl. adm. 3538): „Na území tvoriacich predtým súčasť Uhorského štátu

---

[77] Pozri PEŠKA, Zdeněk. *Československá ústava a zákony s ní souvislé. I. díl.* Praha : Československý Kompas, 1935, s. 99-100.

[78] „Tak ako mierová zmluva nezaložila existenciu čsl. štátu, tak nemožno ani z tejto zmluvy, tým menej z jej ratifikácie a od okamihu tejto ratifikácie, odvodzovať oprávnenie štátu na výkon jeho suverenity. Štátna moc čsl. republiky povstala najneskôr štátnym prevratom z 28. 10. 1918 a jej suverenita bola založená týmto okamihom, keď ju fakticky začala vykonávať, teda nezávisle na mierovej zmluve, ktorá práve predpokladá existenciu suverénneho štátu ako zmluvnej strany...“ Pozri PEŠKA, Zdeněk. *Československá ústava a zákony s ní souvislé. I. díl.* Praha : Československý Kompas, 1935, s. 99-100.

[79] Pozri PEŠKA, Zdeněk. *Československá ústava a zákony s ní souvislé. I. díl*. Praha : Československý Kompas, 1935, s. 105.

bol v platnosti zachovaný uhorský právny poriadok… len potiaľ, pokiaľ doterajší právny poriadok rakúsky, resp. uhorský neodporuje zmeneným štátoprávnym pomerom a pokiaľ novou normou nebol zmenený."

Vo veci začleňovania štátneho územia československý Najvyšší súd vydal nález z 10. mája 1922 (nález č. RO III. 28/22)[80], podľa ktorého československé právne predpisy vydané od 28. 10. 1918 boli platné na celom území čs. štátu (vrátane Slovenska) bez ohľadu na to, že štátnu moc nemohol štát reálne vykonávať na celom štátnom území.

Rozdielny prístup oproti uvedenej judikatúre Najvyššieho súdu ČSR vyvolalo súdne rozhodnutie Najvyššieho správneho súdu ČSR. Uvedený Najvyšší správny súd v roku 1919 spojil čiastkové uplatňovanie štátnej suverenity na častiach územia ČSR – Slovenska s prebiehajúcim a postupným preberaním verejnej správy. Bolo to v priamej súvislosti a v závislosti od nástupu jednotlivých županov vo vtedajších teritoriách žúp na Slovensku. Preto je dôležité aj po vyše sto rokoch z historického a právneho hľadiska doložiť prvotné zoznamy žúp, županov a dátumy menovania prvých slovenských županov. Právny aspekt sa prejavil hlavne v oblasti realizácie súkromného práva (napr. majetkové zmeny, vlastnícke zápisy, osobné statusy a iné) v súčinnosti s činnosťou vtedajších orgánov verejnej správy a to pri rešpektovaní celoštátnej štátoprávnej zmeny, ktorá k určitému dátumu prebehla na celom území Slovenska, či už k 30. 10. 1918 alebo 28. 10. 1918. Uvedený právno-historický názor vyplýva aj z vtedajšej podstaty agendy správneho súdnictva a vymedzených právomocí čs. Najvyššieho správneho súdu. K čiastočne rozdielnym právnym stanoviskám najvyšších čs. justičných orgánov v dobovej judikatúre a to rozhodnutie čs. Najvyššieho súdu s rozhodnutím čs. Najvyššieho správneho súdu z roku 1919, treba dodať, že aj Najvyšší správny súd určitým spôsobom neskôr revidoval svoje prvotné rozhodnutie.

Najvyšší správny súd ČSR vo svojom uznesení č. 352 zo 14. apríla 1919, kde súd uvádza, že československá štátna moc na Slovensku vznikala „postupom faktickej okupácie jednotlivých žúp" [81]s tým, že ústredná správa bola zriadená, keď župan nastúpil svoj úrad.

V súvislosti s predmetným rozhodnutím Najvyššieho správneho súdu ČSR z roku 1919 preto prikladáme údaje o dátume menovania župana, ale predovšetkým údaje o dátume nástupu župana do župného úradu v konkrétnej slovenskej župe.[82] Zdôrazňujeme, že z tohto justičného pohľadu, resp. judikatúry čs. Najvyššieho správneho súdu mali dátumy nástupu župana do funkcie dôležitý právny (a nielen historický) význam, preto uvádzame priložené údaje[83].

ŽUPA

Abovsko-turnianska

---

[80] *Právny obzor*, roč. V., 1922, s. 171. „Podkarpatská Rus právne stala sa čiastkou Československej republiky už zriadením Československého štátu, teda 28. októbra 1918."

[81] *Právny obzor*, roč. IV., 1921, s. 190.

[82] Dátumy uvádzané pri jednotlivých županoch vychádzajú z údajov uvedených KALOUSEK, Vratislav. O státním území Československom. In *Slovník veřejného práva československého*, svazek IV. Brno : Nakladatelství Polygrafia – Rudolf M. Rohrer, 1938, s. 652-659. Pozri tiež ČANÁDY, Bruno. Trianon – právne a historické aspekty. In *Historický zborník*, 15, č. 2/2005, Martin, 2005, s. 37-38.

[83] Konkrétny dátum nástupu župana v predmetnej župe do župného úradu uvádzame v zátvorke.

Ján Janček 3. januára 1919 (odo dňa 10. 1. 1919 dočasná správa župy – Vladimír Mutňanský
Ján Sekáč 8. februára 1919 (12. februára 1919) Košice
Bratislavská Samuel Zoch 15. decembra 1918 (6. januára 1919)
Bratislava
Gemersko-malohontská
Samo Daxner 29. decembra 1918 (31. decembra 1918) R. Sobota
Hontianska Gustáv Lehotský 8. januára 1919 (14. januára 1919) Šahy
Komárňanská Otakar Jamnický 30. januára 1919 (23. februára 1919) Komárno
Liptovská Jozef Kállay 18. decembra 1918 (19. decembra 1918) L. Sv. Mikuláš
Nitrianska Ľudovít Okánik 21. decembra 1918 (4. januára 1919) Nitra
Novohradská Ľudovít Bazovský 5. januára 1919 (5. januára 1919) Lučenec
Oravská Vladimír Pivko 16. decembra 1918 (19. decembra 1918) D. Kubín
Spišská Ján Rumann 17. decembra 1918 (8. januára 1919) Levoča
Šarišská Pavol Fábry 24. decembra 1918 (3. januára 1919) Prešov
Tekovská Martin Mičura 31. decembra 1918 (23. januára 1919) Z. Moravce
Trenčianska Jozef Minárik 17. decembra 1918 (19. decembra 1918) Trenčín
Turčianska Igor Dula 15. decembra 1918 (16. decembra 1918) T. Sv. Martin
Užská Ladislav Moyš 30. januára 1919 (17. februára 1919) Užhorod
Zemplínska Milutín Križko 2. januára 1919 (3. februára 1919) Michalovce
Zvolenská Vladimír Fajnor 2. januára 1919 (4. januára 1919) Banská Bystrica

Ako vidieť, Najvyšší správny súd vo svojom uznesení č. 352 zo 14. apríla 1919 podčiarkol právny význam faktickej okupácie jednotlivých žúp prostredníctvom konkrétneho nástupu župana do funkcie. Dátumy pri uvedených 17 slovenských župách mali veľmi dôležité právne dopady. Hlavne ako časový moment konca aplikácie maďarských právnych predpisov a začiatku plnej aplikácie československého právneho poriadku na obyvateľov danej župy. Podobné právne dôsledky malo rozhodnutie Najvyššieho správneho súdu aj na územie a obyvateľstvo žúp na Podkarpatskej Rusi ako súčasti Československa. Na území Podkarpatskej Rusi boli dátumy menovania županov nasledovne: Mukačevo (12. 5. 1919), Berehovo (27. 11. 1919), V. Bočkov (18. 6. 1920, začiatok úradovania 6. 7. 1920). Parížska mierová konferencia podľa rozhodnutí Komisie pre česko-slovenské záležitosti[84] (12. 3. 1919) a Ústrednej teritoriálnej komisie (25. 3. 1919) „odsúhlasila pripojenie Podkarpatskej Rusi k Č-SR“.[85]

Na druhej strane pri celkovom právnom posudzovaní uveďme, že bol hlavne prezentovaný právny názor (a možno prevažujúci) uvedený v judikatúre Najvyššieho súdu a to súdny nález z 10. mája 1922 č. RO III. 28/22, podľa ktorého československé právne predpisy vydané od 28. 10. 1918 boli platné na celom území štátu (vrátane Slovenska a Podkarpatskej Rusi) bez ohľadu, či štátnu moc československý štát reálne vykonával, alebo nevykonával a to v zásade na celom československom štátnom území (vrátane Slovenska), čo podporovala normotvorná a aplikačná prax Ministerstva s plnou mocou

[84] Conseil Supréme des Alliés – Comission des Affaires tchéco-slovaques.
[85] HRONSKÝ, Marián. *TRIANON. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava : Veda, 2011, s. 208.

pre správu Slovenska. Podľa nariadení ministra s plnou mocou pre správu Slovenska č. 3, č. 19 a č. 38 publikovaných v Úradných novinách [86] nemohli po 28. októbri 1918 vôbec nadobúdať platnosť (novovydané po 28. 10. 1918) maďarské právne predpisy na československom území. Zahraničný právny názor na dátum vzniku Československa vyjadrilo dobrozdanie právnych expertov z parížskej právnickej fakulty zo 16. 2. 1927 a dobrozdanie právnickej fakulty z Bordeaux z 20. 12. 1926, podľa ktorých existovalo Československo od 28. 10. 1918, keď ustanovujúce prvky vzniku štátu boli spojené. Štát vznikol len raz a nie niekoľkokrát v rôznych dobách uznania s tým, že čs. štát už existoval počas vyjednávaní a to ešte pred uzatvorením mierových zmlúv.

Rok 1919 bol rokom legislatívneho potvrdenia slovensko-maďarskej hranice. Táto čs.-maďarská štátna hranica bola právne – oficiálne potvrdená československým Národným zhromaždením 7. novembra 1919. Bola to súčasť schvaľovacieho procesu k Saint-germainskej mierovej zmluve s Rakúskom a Versailleskej mierovej zmluve s Nemeckom.

Do čs. Národného zhromaždenia bola Trianonská mierová zmluva predložená v balíčku celkovo štyroch mierových zmlúv ako súčasti vládneho návrhu (tlač Poslaneckej snemovne č. 531).[87] Pod parlamentnou tlačou 1087 československý parlament prerokoval správu zahraničného výboru. [88] Podľa parlamentnej tlače 1297 došlo k schvaľovaciemu uzneseniu druhej parlamentnej komory – Senátu Národného zhromaždenia o vládnom návrhu mierovej zmluvy – mocností spojených a združených s Maďarskom, ktorá bola podpísaná 4. júna 1920. Oveľa neskôr na spresnenie hraníc, dokumentovanie štátnych hraníc a hraničného styku bol prijatý ústavný zákon č. 102/1930 Zb. z. a n. o úprave štátnych hraníc s Nemeckom, Rakúskom a Maďarskom. Tiež bol vo vzťahu k slovenským hraniciam potvrdených trianonskou mierovou zmluvou prijatý Hraničný štatút s Maďarskom – presnejšie Dohovor o úprave otázok, vyplývajúcich zo stanovených hraníc medzi republikou Československou a kráľovstva Maďarského pod č. 8/1931 Zb. z. a n.

Samotný ratifikačný proces k trianonskej mierovej zmluve sa začal ešte v roku 1920. Historicky 15. novembra 1920 maďarský parlament ratifikoval trianonskú mierovú zmluvu. Politicky k posunu a odkladanej ratifikácii prispelo nesplnené maďarské očakávanie o možnej destabilizácii strednej Európy, keďže ruským boľševikom sa nepodarilo poraziť Pilsudského Poľsko a sovieti zostali na 20 rokov za stredoeurópskymi hranicami. Nastalo však obdobie iredentizmu a pokusov o revíziu Trianonu, ktoré vyvrcholilo v období tesne pred začiatkom druhej svetovej vojny.

---

[86] Pozri nariadenie ministra s plnou mocou pre správu Slovenska č. 38 z 23. 2. 1919 o neplatnosti zákonov, nariadení vlády Maďarskej republiky na území Československej republiky.

[87] 531.Vládní návrh, kterým sa předkladá Národnímu Shromaždění Československé republiky: 1. mírová smlouva mezi mocnostmi spojenými a sdruženými na straně jedné a Maďarskem na straně druhé dne 4. června 1920 v Trianonu podepsaná:.. Spoločná česko-slovenská digitálna parlamentná knižnica. Dostupné na internete: <http //www.psp.cz/.ps>.

[88] Správa zahraničného výboru I. o mierovej zmluve s Maďarskom z 4. júna 1920, II. zmluva medzi cesionarskými štátmi rakúsko-uhorskej monarchie z 10. augusta 1920. Spoločná česko-slovenská digitálna parlamentná knižnica.

Po maďarskej ratifikácii[89] trianonskej mierovej zmluvy Národné zhromaždenie ratifikovalo trianonskú mierovú zmluvu 22. decembra 1920 (Senát NZ) a následne 28. januára 1921 Poslanecká snemovňa Národného zhromaždenia. Ratifikačnú listinu z 19. marca 1921 v Československu podpisoval prezident (T. G. Masaryk) a minister zahraničných vecí (E. Beneš). Výmena a deponovanie ratifikačných listín sa uskutočnila na francúzskom ministerstve zahraničných vecí (Salon ď Horloge) 26. júla 1921 (o 18.20). [90] Následne bol spísaný protokol o uložení ratifikačných listín ako podmienky nadobudnutia medzinárodno-právnej pôsobnosti zmluvy. Spoločnosť národov zaregistrovala trianonskú mierovú zmluvu 24. augusta 1921.

Označenie Česko-Slovensko so spojovníkom sa použilo nielen v originálnom texte trianonskej mierovej zmluvy, ale sa bežne používalo aj v iných medzinárodných zmluvách a v ich originálnych textov v tom období.[91]

Od 9. 12. 1919 sa na mierovej konferencii z vnútropolitických dôvodov prestali zúčastňovať USA. Konečné hranice Maďarska voči nástupníckym štátom nemali byť menené podľa záverov z rokovaní mierovej konferencie v Londýne z 8. marca 1920. Presnejšie rokovania Rady ministrov zahraničných vecí a veľvyslancov, ktorej predchádzala spoločná československo-rumunsko-juhoslovanská nóta z Paríža (25. 2. 1920). Určitý náznak talianskej podpory územného revizionizmu s tichou podporou britského premiéra narazil na rokovaní na odpor nielen Francúzska, ale aj na rozhodný odpor zo strany britského ministra zahraničných vecí Curzona[92] a jeho ministerstva. Britské ministerstvo zahraničia nepodporilo Taliansko, ani dokonca samotného britského premiéra, ale stanovisko Francúzska, Československa, Rumunska a SHS (Juhoslávie). Bol to londýnsky čs.-rumunsko-juhoslovanský diplomatický úspech. Z hľadiska ďalšieho potrianonského vývoja uveďme, že formálne vznikla Malá dohoda ako stredoeurópsky pakt proti revízii Trianonskej mierovej zmluvy. Dňa 14. 8. 1920 bola uzatvorená Spojenecká zmluva medzi ČSR a Juhosláviou (vtedy Kráľovstvo Srbov, Chorvátov a Slovincov). Nadviazali na to obdobné zmluvy medzi ČSR a Rumunskom (23. 4. 1921) a medzi Juhosláviou a Rumunskom (7. 6. 1921). V roku 1922 boli uzatvorené tri multilaterárne zmluvy o politickej a hospodárskej spolupráci. Na základe Organizačného paktu Malej

---

[89] V Maďarsku ako zákon číslo 33 z roku 1921 a s oficiálnym vyhlásením 31. júla 1921.

[90] Účastníci deponovania ratifikačných listín: V. Británia, Francúzsko, Taliansko, Japonsko, Belgicko, Rumunsko, Kráľovstvo SHS (neskôr Juhoslávia), Československo, Siam (neskôr Thajsko) a Maďarsko.

[91] Napríklad v texte Mierovej zmluvy s Bulharskom uzatvorenej 27. novembra 1919 v Neuille-sur-Seine: „TREATY OF NEUILLY, AND PROTOCOL THE UNITED STATES OF AMERICA, THE BRITISH EMPIRE, FRANCE, ITALY and JAPAN. These Powers being described in the present Treaty as the Principal Allied and Associated Powers; BELGIUM, CHINA, CUBA, GREECE, THE HEDJAZ, POLAND, PORTUGAL, ROUMANIA, THE SERB-CROAT-SLOVENE STATE, SIAM and CZECHO-SLOVAKIA,“
THE PRESIDENT OF THE CZECHO-SLOVAK REPUBLIC: „Mr. Eduard BENES, Minister for Foreign Affairs; Mr. Stephen OSUSKY, Envoy Extraordinary and Minister Plenipotentiary of the Czecho-Slovak Republic at London;“ V češtine sa používal tvar Československo bez spojovníka. V slovenčine používali tvar Česko-Slovensko iba autonomisti do zákazu používania tohto názvu.

[92] George Nathaniel Curzon (1859 – 1925) bol v r. 1919 – 1925 britským ministrom zahraničných vecí. V roku 1920 predložil sovietskemu Rusku návrh, aby postupujúca Červená armáda sa zastavila na tzv. Curzonovej línii. Inak Curzonova línia sa stala teritoriálnym základom poľsko-sovietskej hranice od roku 1945 a dnešnej poľsko-bieloruskej a poľsko-ukrajinskej hranice.

dohody vznikli spoločné orgány a to Stála rada (zložená hlavne z ministrov zahraničních vecí) a Hospodárska rada. Rumunsko, ktoré v roku 1921 samostatne uzatvorilo spojeneckú zmluvu s Poľskom, malo spolu s Francúzskom záujem o rozšírenie Malej dohody o Poľsko. To narazilo na odpor ČSR, osobitne E. Beneša aj na základe rozporov v tešínskej otázke. Naopak Andrej Hlinka podporoval zbližovanie Slovenska s Poľskom. Hlinka apeloval na Poľsko. „Žiadal, aby Poliaci čiastku Oravy a Spiša vrátili, aby tak nastať mohlo trvalejšie duševné spojenie medzi Slovákmi a Poliakmi." Hlinka tiež žiadal „spolok medzi ČSR a Poľskom, ktorého stmeľujúcim jadrom by boli Slováci, tak blízki Poliakom".[93] Malá dohoda mala však svoje objektívne limity. Na jednej strane efektívne chránila pred revizionistickým Maďarskom. Na druhej strane: „Benešov konkrétny plán Malej dohody vôbec nezabezpečoval Rumunov pred Rusmi, ako na druhej strane nezabezpečoval Česko pred Nemcami a Juhoslovanov pred Talianmi."[94] Bol to výsledok hlavne Benešovej medzivojnovej zahraničnej politiky, ktorá nedocenila strategický význam, najmä čs.-poľskej medzivojnovej spolupráce, a výrazne preceňovala spojenectvo s Francúzskom (a V. Britániou). Mníchov v roku 1938 neblaho ukončil túto politiku. Za strategické prepojenie Malej dohody s Poľskom a Gréckom sa prvotne pokúšal už napr. rumunský premiér Dumitru Take Jonescu. Inak predobrazom budúceho možného odskočenia spojeneckého Francúzska od Československa krátkodobo naznačil francúzsky pokus o zblíženie s Maďarskom za hospodárske benefity na území Maďarska v prospech Francúzska a za neformálny prísľub určitej revízie trianonskej mierovej zmluvy v prospech Maďarska. Stalo sa to v roku 1920 ešte pred podpisom trianonskej mierovej zmluvy. Bolo to po zmenách na poste francúzskeho premiéra (Millerand[95]), prezidenta a po mocenských posunoch na francúzskom ministerstve zahraničných vecí. Nakoniec spočiatku tajné francúzsko-maďarské rokovania narazili na odpor ČSR, Rumunska a SHS (neskôr Juhoslávie), súperiacich veľmocí (Talianska a V. Británie) a na vnútropolitické francúzske politické spory, takže skončili na konci roka 1920 bez výsledkov.

Nielen historické závery po sto rokoch od Trianonu

Z medzinárodnopolitického a medzinárodnoprávneho hľadiska je trianonská mierová stále pre Európu významný a pre Slovensko osobitne podstatný dokument. Trianonská mierová zmluva sa stala právne trvalou a právne nevypovedateľnou zmluvou. Trianon sa stal len krátkym, ale podstatným následkom dlhodobejšej príčiny, ktorú spôsobili maďarské vládnuce elity na konci 19. a na začiatku 20. storočia svojou národnostnou politikou. To je súvis príčiny a následku. Krv a bieda, ktorá vznikla z 1. svetovej vojny spôsobila prevratné nielen politické, štátoprávne, sociálne a ekonomické zmeny. Postoj

---

[93] SIDOR, Karol. *Slovenská politika na pôde pražského snemu (1918-1938).* Zväzok I. Bratislava : Knihtlačiareň Andrej, 1943, s. 201.

[94] PEROUTKA, Ferdinand. *Budovaní státu. 2. svazek.* Praha : Academia, 2003, s. 349.

[95] Novým francúzskym premiérom bol od 20. 1. 1920 do 23. 9. 1920 francúzsky socialistický politik Alexandre Millerand (1859 – 1943). Millerandov sprievodný list („Letre ďenvoi") zo 6. mája 1920 bol priložený ku konečnému zneniu Trianonskej mierovej zmluvy a hovoril o možných hraničných korektúrach lokálneho charakteru, ktorý vzbudil v Maďarsku revizionistickú nádej a v Československu vyvolal obavu.

vtedajšieho predsedu uhorskej vlády k vypovedaniu vojny Srbsku mohol v roku 1914 odvrátiť svetovú vojnu, ktoré vtedy začalo niekdajšie Rakúsko-Uhorsko. Dodajme, že predstavitelia Čechov a Slovákov v zahraničí sa postavili na tú správnu (a nakoniec víťaznú) stranu.

Trianonská mierová zmluva je v súčasnosti pokladaná nielen za historický, ale hlavne stále právne záväzný dokument. Medzinárodnoprávne potvrdila štátne hranice stanovené Parížskou mierovou konferenciou v roku 1919 a vnútroštátnou čs. legislatívou z roku 1919. Trianon sa od svojho vzniku až doteraz stal symbolom novej stredoeurópskej geopolitickej a teritoriálnej geometrie 20. a 21. storočia a je symbolom nástupu moderných slovenských štátoprávnych dejín. Trianonská mierová zmluva je spolugarantom stredoeurópskych štátnych hraníc, osobitne sa dotýkajúce Slovenska a Maďarska, kde má doslova fundamentálny význam[96]. Trianon sa z hľadiska Slovenska a Slovákov stal aktom historickej spravodlivosti a historického úspechu slovenského národa a jeho elít a počiatku moderného vývoja Slovenska a strednej Európy. Trianonská mierová zmluva je stále platná a záväzná. Je prameňom medzinárodného práva. Parížska mierová zmluva z roku 1947 trianonskú zmluvu doplnila a aktualizovala. Význam Trianonu a jeho hodnotenie nie je len akademickou otázkou, ale otázkou politicky principiálnou, kde každé spochybňovanie môže priamo alebo nepriamo ohroziť európsky mier a spoluprácu. Trianonské dopady na potvrdenie štátnych hraníc môžu mať aj po sto rokoch svoj politický, doslova stredoeurópsky dosah na medzištátne vzťahy. Osobitne na Maďarsko, Slovensko, Rumunsko, Chorvátsko, Srbsko a Ukrajinu. Sem zaraďujeme aj problematiku rakúskeho Burgenlandu či slovinského pohraničia. Len výlučne Maďarsko a výlučne Slovensko vznikli v plnej miere z územia bývalého Uhorska. V prípade ostatných menovaných štátov išlo o väčšie alebo menšie územia pripojené k uvedeným štátom (ich právnym predchodcom) z územia bývalého Uhorska[97]. Rakúsko-Uhorsko s medzinárodnoprávnou subjektivitou v rokoch 1867 – 1918 nebolo štátom, ale štátom bolo Rakúsko a štátom bolo Uhorsko, ktoré boli spolu v reálnej únii. Podstatnou otázkou bolo mocenské ovládanie bývalého Uhorska zo strany maďarskej vládnucej elity, ktorá bola zodpovedná za národnostný útlak po roku 1867 a tiež spoluzodpovedná za vyhlásenie vojny Srbsku v roku 1914. Následne takto spoluzodpovedná za vznik prvej svetovej vojny s nedozernými dôsledkami. [98] Dodajme, že historicky po prvýkrát vznikla medzinárodná zmienka o otázke československého oslobodenia a to na základe spojeneckej – dohodovej nóty z 10. januára

---

[96] Rakúsko a Uhorsko ako štáty v dualistickom zväzku mohli ďalej štátne existovať aj pri strate významných, ale okrajových území. Ale rakúska časť dualistického Rakúsko-Uhorska ťažko mohla ďalej štátne existovať bez českých krajín, tak uhorská časť monarchie (Uhorsko) nemohlo ďalej štátne existovať bez Slovenska. To je určitá teritoriálna fundamentálnosť ich postavenia pre budúci štátny osud oboch častí dualistického Rakúsko-Uhorska. Preto aj vznik Československa v roku 1918 bol nezlučiteľný s ďalšou, i keď len teoretickou, existenciou Rakúsko-Uhorska v nejakej obmedzenej podobe.

[97] Aj územie Chorvátska nebolo vytvorené len z územia bývalého Uhorska. Uveďme, že súčasťou Chorvátska je Dalmácia a Istria, ktoré boli do roku 1918 súčasťou rakúskej časti dualistického Rakúsko-Uhorska.

[98] „Vstup Československa na konferenciu vo Versailles konanej 31. októbra a 1., 2. a 4. novembra (... 1918...) a rokujúcej o primerí s ústrednými mocnosťami bol samotnými Spojencami, ako to vyplýva z Pichonovho listu z 3. novembra 1918, odôvodnené naším právnym uznaním, ktoré bolo dosiahnuté počas roka 1918." BENEŠ, Edvard. *Světová válka a naše revoluce.* Druhý díl. Praha : Orbis a čin, 1927, s. 508.

1917.[99] Zastavme sa krátko ešte pri problematike Podkarpatskej Rusi, keďže trianonská mierová zmluva upravovala aj južné hranice Podkarpatskej Rusi. Bolo tu Memorandum americko-ruskej Národnej obrany a to na kongrese potlačených národov uskutočnenej vo Filadelfii (23. – 26. 10. 1918). Nasledovala Rezolúcia Americkej národnej rady Uhro-Rusínov v Scrantone z 12. 11. 1918, Prevolanie prešovskej Národnej rady z 19. 11. 1918 a Prevolanie Karpatoruskej národnej rady z 31. 1. 1919. **Okolo 8. mája 1919 rozhodla parížska mierová konferencia o (definitívnom) pripojení Podkarpatskej Rusi k Československu. Výbor pre Československo na mierovej konferencii rokoval 15. mája 1919 a predložil Rade zahraničných ministrov príslušnú správu (20. 5. 1919). Dňa 23. mája 1919 rokovala Rada zahraničných ministrov, pričom prijala uvedenú správu, ale zároveň sa pripojila k dodatočnému návrhu amerického ministra zahraničných veci Lansinga. Došlo k zakomponovaniu jeho zmluvného dodatku o autonómii pre Podkarpatskú Rus do hlavy II. menšinovej zmluvy.[100]** Ešte pár slov k hranici medzi Slovenskom a Podkarpatskou Rusou. Treba dodať, že priebeh administratívnej hranice medzi Slovenskom a Podkarpatskou Rusou sa udial proti záujmom Slovenska a tam žijúcich Slovákov. Dodajme, že spojenecká Najvyššia rada 12. júna 1919 a 7. augusta 1919 prijala demarkačnú čiaru medzi Slovenskom a Podkarpatskou Rusou. Územie Užhorodskej župy bolo v r. 1918 – 1920 spravované slovenským županom (Ladislav Moyš) a Ministerstvom s plnou mocou pre správu Slovenska. Dňa 18. novembra 1919 bola dovtedajšia demarkačná čiara posunutá v slovenský neprospech ako administratívna hranica v rozpore s rozhodnutiami mierovej konferencie. Týkalo sa to 32 obcí s 25-tisícmi obyvateľov od Užockého priesmyku a ďalej po strede toku rieky Uh až do časti mesta Užhorod na jeho pravom brehu rieky Uh. V samotnom meste Užhorod bola v r. 1921 štvrtina obyvateľov slovenskej národnosti. Pod pražským tlakom Ministerstvo s plnou mocou pre správu Slovenska a slovenský župan odovzdali časť slovenského územia „dohodou" „o prechodnom ustanovení správy časti užhorodskej stolice prislúchajúcej Slovensku".[101] V záujme komplexného pohľadu uveďme, že 18. novembra 1919 vydal v Užhorode „Vrchný veliteľ Podkarpatskej Rusi" francúzsky generál Hennoque[102] s kontrasignáciou zástupcu čs. vlády – Generálny štatút[103] pre organizáciu a administráciu

[99] Pozri napríklad OPOČENSKÝ, Jan. *Konec monarchie Rakousko-Uherské.* Praha : Čin a Orbis, s. 10. Ešte dodajme, že „na versailleskej konferencii 5. februára 1918 bolo rozhodnuté, politika dohodových mocností, váhajúcich medzi vojnou a mierom, skončila sa bez toho, že by sa priblížila mieru" (s. 16). A na spojeneckej konferencii (Londýn 20. február 1918) odznelo: „národnú samostatnosť je nutné dopriať tým národom, ktoré o ňu žiadajú", s. 21.

[100] Zmluva medzi čelnými mocnosťami spojenými a združenými s Československom podpísaná v Saint-Germain-en-Laye z 10. septembra 1919. Dodajme na spresnenie, že Rada ministrov zahraničných vecí prerokovala v Paríži samotný návrh v dňoch 27. a 29. 5. 1919.

[101] HOUDEK, Fedor. *Vznik hraníc Slovenska.* Bratislava : Prúdy, 1931, s. 323-329. Pozri tiež BOBÁK, Ján. *Slováci na Podkarpatskej Rusi a ich presídľovanie do Česko-Slovenska v roku 1947*. Bratislava : Kubko Goral, 1998.

[102] Presnejšie Edmond Charles Adolphe Hennocque (1860 – 1933), divízny generál. Bol súčasťou francúzskej vojenskej misie v ČSR. Veliteľ Východnej armádnej skupiny (územie východného Slovenska a Podkarpatskej Rusi) so sídlom v Košiciach.

[103] V článku III bodu 1. Generálneho štatútu sa stanovovalo „užívanie historického názvu Podkarpatská Rus, popri tom možno používať názov Rusínsko".

Podkarpatskej Rusi pričlenenej parížskou konferenciou republike československej. Generálny štatút spojený s Proklamáciou bol vydaný v mene čs. vlády a v čl. II uvádzal: Teritoriálna komisia parížskej mierovej konferencie stanovila hranice týmto spôsobom: v bode a) stanovoval „demarkačnú líniu medzi Slovákmi a Rusínmi...“ **Súčasťou územia Slovenska v rokoch 1918 – 1938 bolo mesto Čop a dvanásť prevažne slovenských obcí o výmere 141 kilometrov štvorcových. Na území Slovenska bola aj vtedajšia (a tiež dnešná) železničná (dodnes strategická) trať Čop – Užhorod. Toto územie Slovensko definitívne stratilo až moskovskou dohodou o odstúpení Zakarpatskej Ukrajiny Sovietskemu zväzu z 29. júna 1945.** Z hľadiska slovenských hraníc s Poľskom, tak 27. septembra 1919 zástupcovia USA, V. Británie (vtedy Britskej ríše), Francúzska, Talianska a Japonska určili politickú príslušnosť bývalého Tešínskeho vojvodstva a územia Oravy a Spiša[104] na základe pôvodného ľudového hlasovania. **Následne však poľská a čs. vláda 10. júla 1920 v Spa[105] prijali, aby o hraniciach rozhodla Konferencia veľvyslancov. Hraničná čiara bola prvotne vymedzená v Paríži 28. júla 1920. V článku I, bodu 2 (opis hraníc vo vzťahu k Orave) a v článku I, bodu 3 (opis hraníc vo vzťahu k Spišu). Následne vznikla na spresnenie vytýčených hraníc aj rozhraničovacia komisia, ktorá mohla dávať Konferencii veľvyslancov návrhy na zmeny.[106] Vo vzťahu k vytýčeniu slovensko-poľskej hranice bol tak v praxi aplikovaný čl. 75 Trianonskej mierovej zmluvy. Slovensko stratilo 13 spišských a 12 oravských obcí so slovenským obyvateľstvom.** V zmysle čl. 50 trianonskej mierovej zmluvy bol medzi Československom a Maďarskom v roku 1931 uzatvorený Hraničný štatút[107] ako určitý prejav dočasnej stabilizácie stredoeurópskych pomerov.

Vráťme sa však do prvých rokoch po skončení prvej svetovej vojny. Obdobie nestability v stredoeurópskom priestore, osobitne na území Slovenska z rokov 1918 – 1919 vystriedalo obdobie určitej stability, hlavne teritoriálnej a štátoprávnej stability. Prijatie a následná ratifikácia trianonskej mierovej zmluvy znamenala zastabilizovanie stredoeurópskeho priestoru takmer na dvadsať rokov, t. j. do nástupu nového a nielen stredoeurópskeho hegemóna – hitlerovského Nemecka.

Z dnešného historického odstupu sa trianonská mierová zmluva nakoniec stala symbolom nového územného a geopolitického usporiadania po I. svetovej vojne. Ak sa pozrieme na dátumy vzniku väčšiny dnešných európskych štátov, tak musíme vidieť ich spojitosť práve s výsledkami prvej svetovej vojny, ktorá bola spúšťačom sociálnych a národných revolúcií. Takpovediac zásadne prepísala európsku mapu. Trianon sa stal predpokladom a symbolom slovenského úspechu a dnešnej slovenskej samostatnosti. Nesporná akcelerácia rozvoja Slovenska, jeho vzostupných národno-štátnych ambícií

---

[104] Počas schvaľovacieho procesu k mierovým zmluvám: „Národné zhromaždenie Československej republiky prejavuje svoju nespokojnosť so spôsobom riešenia otázky Tešínska, Oravy a Spiša“ (pozn. B. Č.).

[105] Spoločné vyhlásenie ministrov zahraničných vecí ČSR (Beneš) a Poľska (Grabski) v Spa z 10. 7. 1920 o odvolaní plebiscitu a o následnom rešpektovaní (arbitrážneho) rozhodnutia Konferencie veľvyslancov.

[106] Pozri vládnu vyhlášku z 18. decembra 1924 o rozhodnutí konferencie veľvyslancov z 28. júla 1920 o Tešínsku, Orave a Spiši. Publikované pod č. 20/1925 Zb. z. a n.

[107] Dohovor o úprave otázok vyplývajúcich zo stanovenia hraníc medzi republikou Československou a kráľovstvom Maďarským. Publikované pod č. 8/1931 Zb. z. a n.

v 20. storočí a rast slovenského sebavedomia by neboli bez Trianon. Stal sa v 20. storočí počiatkom slovenského úspechu, ale aj všeobecným ponaučením, že koleso dejín sa stále točí. A stále praje zodpovedným a vytrvalým. A úplne na záver. 4. jún by mal slovenský parlament symbolicky vyhlásiť za Pamätný deň Slovenskej republiky. Čakáme na to už sto rokov. Už nás aj Rumuni predbehli...